

AYDINOĞLU TEKKESİ SON POSTNİŞİNİ HAFİZ BEKİR NECMEDDİN SİDKİ

Rifat OKUDAN*

Özet

Tekke ve zâviyelerin kapandığı 30 Kasım 1925 tarihine kadar âyin icrasına devam edilmiş olan Aydınöğlü Tekkesi ilk kurulduğunda Kâdirî dergahı olarak kurulmuş ve kapatıldığı tarihe kadar farklı tarikatlerin dergahı olarak kullanılmıştır. Dergahın en son postnişini olan Ispartalı Hafız Bekir Necmeddin Sıdkî Efendi de Kâdirî Tarikatının, Şeyhi Osman Nüreddin Şems Efendi'nin kurduğu kabul edilen Enveriyye kolunun ilk halka şeyhlerindendir. Tekke ve zâviyelerin kapatılmasından sonra Haseki – Kişihatun Camii'nde imametlik görevini yaparken irşada devam etmiş olan Şeyh Bekir Efendi, Türkiye tarihinin yetiştirdiği önemli ilim ve fikir adamlarından Ord. Prof. Dr. Ali Fuad Başgil ve büyük bestekar Hafız Bekir Sıdkî Sezgin'in babası Hafız Hüseyin Sezgin Efendilere hilafet vermiştir.

Anahtar Kelimeler: Aydınöğlü Tekkesi, Bekir Necmeddin Sıdkî, Isparta, Ali Fuad Başgil

Abstract

The Latest Master of Aydınoglu Dervish Lodge: Hafiz Bekir Nacm al-Din Sidki

The Aydınöğlü Dervish Lodge, in which liturgy execution had been executed until the closing time of Dervish Lodges 30 November 1925, firstly established as a Kadiri Dervish Lodge and it had served as dervish lodges of different paths until the closing time. Hafız Bekir Necmeddin Sıdkî Efendi from Isparta, the last master of the dervish convent, was one of the first circle masters of the Enveriye order accepted that established by his master Osman Nureddin Şems Efendi, of the Kadiri Dervish Convent. After the closing of Dervish Lodges, Master Bekir Efendi that continued to guilding while he was doing imamate, gave the caliphate to the important science and intellectual person Ord. Prof. Dr. Ali Fuad Başgil and to Hafız Hüseyin Sezgin Efendi, the father of the great composer Hafız Bekir Sıdkî Zengin.

Key words: Aydınoglu Dervish Lodge, Bakir Nacm al Din Sidki, Isparta, Ali Fuad Başgil

Tekke ve zâviyelerin kapatılmasına kadar irşâd faaliyetini sürdüren dergâhlardan biri, İstanbul'da Alayköşkü yakınındaki Aydınöğlü Tekkesi olarak bilinen, şu anda sadece bir zamanlar tekke avlusunda bulunan Hasan Ünsî Türbesi ve tekke hazîresindeki mezarların kaldığı dergâhtır. Bu Aydınöğlü Tekkesi'nin son postnişini de, tekke ve zâviyelerin kapatıldığı güne kadar adı geçen tekkede ve daha sonra Haseki Kişihatun Camii'nde imam-hatipliğe tayin edildiği andan vefatına kadar bu camide irşad faaliyetlerine devam ederek halifeler yetiştiren Ispartalı Gülyağcı Saatçi Hâfız Şeyh Bekir Necmeddin Sıdkî Kâdirî Üveysî Enverî'dir. Onun hayatı ve

* Ar. Gör. Dr., Süleyman Demirel Ü. İlahiyat Fakültesi.

yaşadığı çevreyle ilgili bilgilerden önce, bugün sadece bahçesinin bir parçasının kaldığı adı geçen tekke ve postnişinleri hakkında bilgi vermenin uygun olacağı kanaatindeyiz.

A. Aydınöğlu Tekkesi ve Postnişinleri

İlk olarak ne zaman inşa edildiği bilinmemekle birlikte Kâsım Çavuş adında bir hayır sahibi tarafından mescid olarak yaptırıldığı nakledilmektedir. Yine tarihi tespit edilemeyen büyük bir depremde yerle bir olan mescidin yerine II. Bayezid zamanı âlimlerinden Saçlı Emîr lakablı Tebrizli Abdülevvel oğlu Muhyiddin Muhammed Efendi tarafından mescid-zâviye niteliğinde tekrar inşa edilmiştir. İstanbul kadılığına kadar yükselen ve Ebû Eyyûb Ensârî Türbesi'nin dışında medfun olan Tebrizli Muhyiddin Muhammed Efendi'nin lakabına nisbetle Saçlı Emîr Tekkesi denilmiştir. Tekkede şeyhlik yapan, semâhânesine minber koyarak câmi haline getiren, bahçesine şadırvan ve ayrıca cümle kapısı yanına çeşme yaptıran, Kâdiriyye tarikatinden olduğu için Tophâne'deki Kâdiriyye Tekke'sinde medfûn olan Aydınzâde Muhammed Efendi'nin lakabına nisbetle daha sonraları Aydınöğlu veya Aydınzâde Tekkesi diye tanınır olmuştur.¹

Aydınzâde Muhammed Efendi'nin tekkeyi bir seyahat nedeniyle boşaltması vesilesiyle zamanın İstanbul Kaymakamı Karahasanoğlu Mustafa Paşa'nın arzusuyla Hasan Ünsî tekkeye şeyh olarak tayin edilmiştir.² Halkın ağzında Salkım Söğüt Tekkesi de denilen tekkeye Ünsî'nin uzun süre meşîhati, sağlığında tekkeye yaptırdığı türbesinde medfûn olması nedeniyle Ünsî Hasan Efendi Tekkesi de denilmektedir.³

Hüseyin Vassâf, geçen yüzyılın başında "Türbeleri el-yevm mâmûr olub fî yevminâ hâzâ bu dergâhda postnişin-i reşâdet olan Şeyh İzzî Efendi Hazretleri türbe ve dergâhın îmârı husûsunda pek büyük fedâkârlık izhâr buyurmuşlardır" demektedir.⁴ Vefât ettiği 1920 yılına kadar Hasan Ünsî

1 Kahyaoğlu, M. Baha, "Aydınöğlu Dergâhı ve Mescidi", *İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul 1960, c. III, s. 1522; Tanman, M. Baha, "Aydınöğlu Tekkesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul 1993, c. I, s. 482; Ayvansarâyî, Hâfız Hüseyin, *Câmilerimiz Ansiklopedisi (Hadîkatu'l-Cevâmi')*, (haz. İhsan Erzi,) Tercüman Gazetesi Yayınları, İstanbul 1987, c. I, s. 65.

2 Hâs, İbrâhim, *Menâkıb-ı Ünsî Hasan Efendi Kuddise Sırruhu'l-Âlî*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi, Yazmalar, no: 23, ss. 219-220.

3 Kahyaoğlu, *agm*, c. III, s. 1522; Tanman, *agm*, c. I, s. 482; Ayvansarâyî, *age*, c. I, s. 65.

4 Vassâf, Hüseyin, "Hasan Ünsî Hazretleri", *Ceride-i Sâfiyye*, c. III, Sayı: 98, s. 20. Aydınöğlu veya daha sonraki şöhretiyle Hasan Ünsî dergâhının günümüzdeki haline gelinceye kadar, geçen yüzyıldaki geçirdiği evreleri kaynaklardan sırasıyla nakletmek mümkündür. İstanbul Ansiklopedisi'nin "Aydınöğlu Dergâhı ve Mescidi" maddesinde bu şu şekilde

anlatılmaktadır:

“1934 Belediye Şehir Rehberine göre 1 numaralı Hocapaşa mahallesinde Sirkeci’den Sultanahmed’e giden tramvay yolu üzerinde, Muradhüvendigâr Caddesi ile Alemdar Caddesi kavşağı köşesinde, Sirkeci’den geldiğine göre sağ koldadır; ahşab harem, ahşab selamlık, yarı ahşab semaahane - mescid ve bir türbe ile şadırvanlı, fıskiyeli ve üstü camekân örtülü bir taş avlu ve hazirelerden mürekkep bir yapıdır. Yalnız türbe, taş avlu ve fevkani semaahane - mescidin 1948 deki durumunu gösteren aşağıdaki notlar İstanbul Ansiklopedisi arşivinden alınmıştır.

‘Dergâhın yeşil yağlı boyalı avlu kapusunun sağında bir pencereci küçük sebil vardır, lülesi kopmuş, muattal haldedir; avlu kapusundan girilince sağa dönülerek birkaç basamak taş merdiven ile inilir ve dergâhın cümle kapusu ile karşılaşılır. Cümle kapusu, fevkani semaahane - mescidin alt kısmına açılır; bu alt katta erkân minderleri ile döşeli bir intizar odası vardır, bu odadan şeyhin hüccesine çıkılırdı, yukarıda kaydedilen ziyaret tarihinde bu intizar odası metrük bir halde idi. İntizar odasının önünden sola doğru ilerleyince, sol tarafta, bu binanın içine yerleştirilmiş Hasan Ünsi Efendinin müstakil taş türbesi görülür, türbenin küçük demir kapusu yeşil yağlı boya ile sarı yaldıza boyanmıştır, üzerinde “Merkadi münevveri hazreti Hasanil Ünsi kuddise sirruhulaziz 1136” kitabesi vardır. İçeriye bakan penceresi üzerine de taalik hat ile şu levhâ asılmıştır:

Bildi ömrü târihin oldu Hasan gamden esen
Bih niam dârimüttakin evc zehi câyi hasen 1136 (M. 1724)

Türbenin karşısına rastlayan duvarda da yine taalik hat ile şu kıt’a asılmıştır:

Yazı eski yeni tezyin
Yazan hoca koca miskin
Sevede sahibi sîn
Kable sinîni erbaîn

Türbe geçilince genişçe bir taş avluya çıkılır. Bu avlunun bir kısmı dergâha göçen derviş ve tekke mensublarına kabristan olarak ayrılmıştır. Avlunun ortasında fıskiyeli bir mermer şadırvan vardır, üst kısmının köşeleri sikke şeklinde mermerler ile süslenmiştir. Avlunun, bu şadırvan bulunan kısmının üstü, demir çubuktan çerçeveler içinde yüksek bir camekân ile örtülmüştür, şadırvan bakımsız, camekân iskelet kalmış idi. Şadırvanın karşısında sol tarafta kahve ocağı vardır, mustatil şeklinde uzunca bir odadır, kahve ocağının üstü misafirlerin oturma odalarıdır; bu kısmın karşısına gelen odalar da dergâhın daimî mihmanlarının yatak hocreleri idi. Fevkani semaahane - mescide bu taş avludan ahşab bir merdiven ile çıkılır. Semaahane - mescidin dördü tramvay caddesine, yedisi iki avluya ve yedisi de Hasan Ünsi Türbesinin kubbesi yükselen boşluğa açılmış 18 penceresi, ve çatının ortasında da tavan ışığı alan ahşab ve 16 küçük pencereci bir fener vardır, büyük pencerelerin camları buzlu olduğundan semaahane - mescide en bol ışık tavandaki fenerden gelir. Tavan, muşamba üzerine yağlı boyalı, bütün duvarlar da kalem işleri ile süslüdür. Mihrabın üst kısmında ahşab ve yağlı boya ve yaldızla tezyin edilmiş bir korniş vardır, bu kornişin sağ başında “İsmi celâl”, ve ortasında da “Kalellahu taalâ Küllema de hale aleyha zekeriyyel mihrab” yazılıdır. Mihrab duvarının karşısına gelen duvarın önü 8 sütun ile ayrılmış olup âyine iştirâk etmeyen misafirler burada dururlardı, ki bu kısımda bulunan küçük bir kapudan hareme geçilir. Sütunların üstünde kafesli bir kadınlar mahfili vardır. Âyin ve ibâdetlere gerek tekke mensubu, gerekse misafir veya ziyaretçi kadınlar buradan iştirâk ederlerdi. Ahşab minareye de bu sütunlu kısımda bulunan kapudan çıkılırdı ki, yukarıda tesbit edilen ziyaret tarihinde minare mevcut değil idi. Minber ahşab ve yağlı boya çiçek nakışlıdır, üzerinde “Kelime şahadet” oyulmuş gayet güzel bir tunç alem vardır (Mayıs 1948).” Kahyaoğlu, “Aydinoğlu Dergâhu ve Mescidi”, İstanbul Ansiklopedisi, c. III, s. 1520-1522. (Bu kaynaktan aldığımız alıntının

Tekkesi'nde postnişîn olan Muhammed Bedreddîn İzzî, Kâdiriyye Tarikatının Üveysiyye-Enveriyye kolu şeyhlerindendir. Hasan Ünsî ile birlikte Muhammed İzzî, bu tekkenin şâhid olduğu iki riyâzet harikası olarak zikredilmektedir.⁵

imlasını günümüze göre düzeltmeksizin, yazıldığı zamanın imla ve yazım kurallarıyla birlikte naklettik.)

5 Kahyaoğlu, “*Aydınoğlu Dergâhı ve Mescidi*”, c. III, s. 1523.

“... Bu dergâh, Hasan Ünsî ve İzzî Efendiler ile de iki riyâzet hârikasına şâhid olmuştur.

Hicrî 1095 (M. 1684) de Karahasanoğlu vezir Mustafa Paşanın önyak olması ile irşâd postuna getirilen Şaabaniye büyüklerinden Hasan Ünsî Efendi, ömürlerinin sonuna kadar kırk bir sene devamlı bir inzivâ sessizliği içinde şeyhlik etmiş, zamanında Aydınoğlu Dergâhı, bir derslanei ilmü irfân halini almıştır. Aydınoğlu Dergâhının tasavvuf bakımından feyizli havasını, irtihallerinden sonra teessürü dolayısıyla kendileri de dergâhtan ayrılmıyarak inzivâyı ihtiyar eden müteaddit eser sahibi İbrahim Has Efendiden dinlemek en doğru yoldur; Hicrî 1160 (M. 1747) da tarikdaşı Büyükçekmeceli Nesimîzâde Şeyh Lûtfî Efendiye yazdıkları mektupta: ‘... Birbirimizi unutmak mümkün değildir. Bilirsiniz ki, kırk seneden müteceviz bir zamandır sizinle bu dergâhda bende olduk. Bu dergâh, ne dergâhdır ki, beyanı aklı külden haricdir. Kendimizi burada bildik, burada bulduk. Kendi yüzümüzü ande gördük, varlığı ande bitirdik, yokluğu ande şikâr ettik. Husûsâ sizinle hemderd idik. Ande pâk olduk, ande tâze can bulduk. Ande her müşkil fetholdü; ol ki aynı mürşidden câri feyzi hakikatdir. Nasıl unutam. Cümleden kat’ı nazar bir pınar sızıntısız, ol pınardan sızıp zuhûr etmişiz, ondan bir katreyiz, mahvü fenâmız yine ol pınarda fenâ bulur. Alelhusus hubbi sivâ, sahibi Hudaya bu kurbiyyetde mübeddel oldu. Bu muhabbet ne muhabbettir ki, beyanü imâsi kabil değildir...’ diyor.

Mehmed İzzî Efendi, Hicrî 1295 (M. 1879) de büyük mutasavvif ve şâir Osman Şems’e intisab etmişlerdi; Şehiremaneti meclisi idare başkâtipliğinden tekaüdlüğünü isteyerek Üsküdar’da Hüdâi Dergâhı civarındaki evinde telifat ile meşgûl bulunuyordu. Şeyh Hayali Fehmi Efendinin vefâtı ile Aydınoğlu Dergâhı meşihati de inhilâl etmişti. Şeyhülislâm Cemaleddin Efendi, Osman Şems’in feyiz nazarı ile yetişen İzzî Efendiye bu dergâhın postnişinliğini ısrar ile kabul ettirdi. İzzî Efendi, Hicrî 1310 (M. 1892) zelzelesinde harab olan dergâhı yeniden yapmak ve uyandırmak için büyük emek ve himmet sarfetti; damadı bahriye kaymakamı Şükrü Beyin “Menakibi azizan” adlı yazma eserlerinde şeyhin mesaisi şöyle anlatılmaktadır:

‘Harab olmak üzere olan dergâh, müddeti hayatları zarfında tebdilen, tevsian ve tecdiden ihya sûretiyle üç defa tamir görmüştür. Semaahane üç defa tevsî edilmiş, daireler, höcreler ilâve, küçük, büyük selâmlık ve harem odaları inşa ve zâyi olmuş bulunan vakıfları ihraç ve ayrıca vakıflar ilâve edildi. Esnai tâmir ve inşaatda İzzî Efendi bellerine bir kuşak bağlayarak etrafındaki yakınlarına: İzzet kuşağı kuşandık!.. İltifatı ile bezli mürüvvet eyliyerek ustaların başında sabah namazından akşam ezanına kadar bulunurlar ve bu hali gören bendegân ve dervîşanı da, mevki ve rütbelerine bakmıyarak toprak, kiremit, tuğla, kereste taşımağa kalkışıp rencberlik ederler ve bu gibi hidematı şakkeyi cana minnet bilirlerdi. Filhakika Hak, arzuyu kalbiye ve meyli zâtlerini ihsan buyurdu. Yüzlerce müslüman, meclisi bezmi muhabbetde elbirliği, gönül niyazlığı derde çâresazlığı ile râhi aşkü müveddetde soyunmuş, üstünde beyaz gömlek veya tennûre, sırtda haydariye, başda beyaz takke olarak kâffesi bir vücuddan bir ağız ve bir dil ile namı Hüdâyı yad eylemişlerdir.

Dergâhda pazar günü öğle namazından, pazartesi gecesi yatsıdan sonra, cuma ve geceleri namazı müteakip, haftada dört defa Şaabani, Kaadiri âyini yapılır, hem kuuden zikredilir,

Aydinoğlu Tekkesinde tekkenişin olarak görev yapan şeyhlerin sıralaması Halveti tarikatından Kutup şeyh denilen Ahmed Efendi (ö.1075/1664) ile başlamaktadır. Kutup Ahmed Efendi'nin yerine postnişin olan, adını tekkeye bırakan Aydınoğlu şeyh Muhammed Efendi (tekkeden ayrılışı. 1095/1684) ile Kâdiriliğe, vezirlerden İstanbul Kaymakamı Karahasanoğlu Mustafa Paşa'nın delaletiyle şeyh Ünsi Hasan Efendi'nin 1684'te tayini (ö.1136/1723) ile Halvetiliğin řa'bâniyye kolunun Karabâşiyye şubesine geçmiştir. Ünsi'nin halifesi Tımarhâ necizâde şeyh Muhammed Garib Efendi'den (ö.1155/1742) sonra Ünsi'nin postnişin olmayı kendisine teklif etmesine rağmen kabul etmeyen halifesi İbrâhim Hâs (ö.1175/ 1761) tekkede inzivâda olmasına rağmen Köstendilli Müfti-i Meşhûr-ı Âlem şeyh Ali Efendi'nin (ö.1729/30) oğlu şeyh Seyyid Muhyiddin Efendi'nin (ö.1174/1760) posta geçmesiyle tekke şeyhliği řa'bâniyyenin Ramazâniyye şubesine geçmiştir. Tekkenişinlik şeyh Muhyiddin Efendi'den şeyh el-Hâc Muhammed Rüşdü Efendi'ye (ö.1203/1788)geçmiş; şeyh Muhammed Rüşdü Efendi'den sonra şeyh el-Hâc Seyyid Ali Efendi (ö.1210/1795), Ali Efendi'den sonra şeyh el-Hâc Seyyid Sun'ullah Efendi (ö.1228/1813) postnişin olmuş; bundan sonra Sun'ullah Efendi'nin oğlu güzel sesi ile tanınmış Enderun hânendelerinden olan şeyh Seyyid Muhammed Esrâr Efendi (ö.1259/1843) posta oturmuştur. Muhammed Esrâr Efendi'den sonra Nûreddin şeyhi Abdulaziz Efendi halifesi olan şeyh Usturacı Seyyid Hilmi Efendi el-Halveti (ö.1282/1865) ile aynı tarikatın Cerrâhi koluna geçmiştir. şüğul ve ilâhi repartuarı zengin ve zamanının oldukça kudretli bir hayal üstadı olan şeyh Esrâr Efendinin oğlu şeyh Muhammed Fehmi Efendi Hayâli'nin (görevden alınması. 1312/1894) görevden alınmasından sonra Niğde eşrafından Kârbanzâde el-Hâc İsmâil Efendi'nin oğlu şeyh Osman şemsî Üsküdârî'nin (ö.1311/1893) halifesi şeyh Muhammed Bedreddin İzzi Efendi'nin (ö.1339/1920) postnişin olması ile tekke şeyhliği Kâdirî tarikatının

hem kıyama kalkılır, hem de Halvetilere mahsus olan şekilde devrânlar olurdu. Semaahane de iç içe halkalar teşkil edilerek genç ve ihtiyar, dînc ve nâtüvan yüzlerce âşıkan ortasında, İzzi Efendi, pervâne misali dönerlerdi. Alayemini zâkir Mustafa Bey, Büyükefendi Osman şemsî den:

Gözü dünya mı görür âşıkı dîdâr olanın
Dilberi sen gibi bir mâhi dilâzâr olanın

neşidesini okudukça her dilden envarı muhabbet berk urmağa başlardı.

İzzi Efendinin terbiye ve irşâd devresi, Aydınoğlu Dergâhının kapusundan tam yirmi sekiz sene dışarı çıkmamak sûretiyle seleflerinin çoğundan fazla devam etmiştir. şahsındaki ulviyyetin tesiri ile burayı "mecmai uşşak" denilecek hale getirmiştir."

Kahyaoğlu, "Aydinoğlu Dergâhi ve Mescidi", c. III, s. 1523.

Üveysiyye-Enveriyye koluna intikal etmiştir. İzzî Efendi'nin vefâtından sonra Osman Şems Efendi'nin yanında sülûkunu tamamlamasına rağmen irşâd iznini İzzî Efendi'den alan Şeyhülislâm Turşucuzâde torunu olan Şeyh Sâdeddin Süheyl Efendi (ö.1341/1922) postnişîn olmuştur. Süheyl Efendi'nin yerine postnişîn olmak için İttihad ve Terakki mebuslarından Ubeydullah Efendi bir hayli uğraştı ise de, Osman Şems ve İzzî Efendiler ile hiçbir alakası ve bağılılığı olmadığından ve aynı zamanda kendisinde tarikat kokusu adına bir şey bulunmadığından başarılı olamamış; bunun üzerine Aydınoğlu Tekkesi şeyhliğine, yine Osman Şems Efendi'nin halifelerinden Ispartalı Gülyaçcı Saatçi Hafız Bekir Sıdkı Necmeddin (Ateşli) Efendi davet edilmiştir. Bu zât tekke ve zâviyelerin kapandığı tarihe kadar âyin icrasına riayet etmiştir.⁶

Aydınoğlu Tekkesinin günümüzdeki son halini Mustafa Özdamar şöyle anlatmaktadır:

“Hocapaşadan Hüdavendigâr caddesi üzerinden Gülhane'ye doğru giderken Hüdavendigâr caddesi ile Alemdâr caddesinin kesiştiği köşede sizden, buğusu üzerinde taze un helvası tatlılığında sıcak ve içten bir es-selâmu aleyküm yâ ehl-i kubur bekleyen bir türbe ve kabristan yer alır. Etrafındaki caddelerin genişletildiği yıllarda kesilip biçilen 17 ada 14, 15 parsel sayılı Aydın-zâde Halvetî dergâhından arta kalan âsûde hatırası orası işte.”⁷

B.Bekir Necmeddin Sıdkî'nin Hayatı, İrşadı ve Halifeleri

Bekir Necmeddin Sıdkî Efendi'nin hayatını dört ana başlıkta incelemek uygun olacaktır. Onun Şeyhi Osman Nûreddîn Şems Efendi'yle karşılaşım teslim olmasına kadar geçen ilk dönem, gençlik dönemidir. Teslimiyetinden itibaren Osman Şems Efendi'ye hizmetiyle geçen sülûk dönemi başlar. Bu döneme yetişme dönemi de diyebiliriz. Şeyh'inden hilâfet aldığı zamana kadar devam eden bu yetişme döneminden sonra, Şeyh'inin vefatından sonra kendi memleketi Isparta'ya döndüğü, Nakşî şeyhi olan babası tarafından aynı zamanda dergâh olarak kullanılan evinde irşâdla meşgul iken, geçimini sağlamak amacıyla da gülyaçı ticareti ve saatçilik yaptığı Isparta dönemi vardır. Bu dönemden sonra, kendisinden önceki Aydınoğlu Tekkesi postnişîni Bedreddin Muhammed İzzî Efendi'nin halifesi Turşucuzâde Sâdeddin Süheyl Efendi'nin vefatından sonra ihvan tarafından

6 Bk. Zâkir Şükrü, *Mecmûa-i Tekâyâ*, vr. 8/a; Kahyaoğlu, “Aydınoğlu Dergâhı ve Mescidi”, *İstanbul Ansiklopedisi*, c. III, ss. 1522-1524; Tanman, “Aydınoğlu Tekkesi”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c. I, s. 483.

7 Özdamar, Mustafa, *Dersaadet Dergâhları*, İstanbul 1994, s. 56.

davet edilerek geldiği İstanbul'da tayin edildiği adı geçen tekkede tekke ve zaviyelerin kapatıldığı zamana kadar tekke şeyhi olarak ve daha sonra, vefâtına kadar da, Haseki Hastahânesi karşısındaki Keihatun veya Kişihatun Camii'nde imam hatip olarak irşâdla geçen tekke şeyhliği ve irşâd dönemi dördüncü ve son dönemdir.

I. Doğumu, Ailesi, Tahsili

Bekir Efendi'nin doğum yeri ve tarihiyle birlikte ailesi hakkındaki genel bilgilerle, tekke şeyhliğine kadar geçen dönemiyle ilgili bilgileri İstanbul Müftülüğü bünyesinde muhafaza edilen şer'iyye Sicilleri içindeki Isparta Sancağı Eytâm Müdürü Bekir Sıdkı bin şeyh Muhammed ismine kayıtlı 2794 numaralı şahsî dosyasındaki tezkîrelerden öğrenebiliyoruz.

1283/1866 yılında Isparta'nın elebiler Mahallesi, Debbağhâne (Tabakhane) Sokağı 21 numaralı evde dođan⁸ Bekir Efendi, kendi ifadesine göre, "Hacı Ateşzâde şeyh Bekir Efendi" diye tanınmıştır.⁹ Aslında mahlası olan "Sıdkı"¹⁰, meşihati döneminde kendisine lakab olmuş ve daha sonra bu mahlasla meşhur olmuştur.

Nakşibendiyye Tarıkâtına mensub bir şeyh olan Ispartalı Hacı Muhammed Efendi isminde bir zâtın oğlu olarak dünyaya gelen Bekir Efendi'nin annesinin adı Âdile Hanımdır.¹¹ Kendisi doğum gününün Binikiyüzseksenü sene-i hicriyyesi Zilhiccesinin Ondördüncü gününe (19 Nisan 1867) rastlayan gün olduğunu söylemektedir.¹²

Babası Ateşzâde şeyh Hacı Muhammed Efendi Isparta Sipahilerinden Kırım Savaşında Silistre'de şehid olmuş Hacı Ateş Ağa'nın oğlu olup, babasının sipahilik ve şehidlik maaşı Muhammed Efendi'nin kız kardeşiyle kendisine verilmiş, küçük kardeşi Feyzullah avuş babasının yanında 18 yaşında olduğu halde babasını şehid eden Kazaklardan 8-10 tanesini öldürerek babasının intikamını almış, cesareti ordu tarafından takdir edilerek Padişah iradesiyle Harp Okulu'na girmiştir. Subay olarak mezun

8 *Devlet-i Aliyye-i Osmâniye Tezkîresi*, şer'iyye Sicilleri, Isparta Sancağı Eytâm Müdürü Bekir Sıdkı bin şeyh Muhammed, Dosya no: 2794 içinde.

9 *Devlet-i Aliyye-i Osmâniye Tezkîresi; Me'mûrîn ve Ketebe ve Müstahdimînin Tescil Edilecek Terceme-i Hallerinin Tahrîrine Mahsûs Varakadır*, şer'iyye Sicilleri, Isparta Sancağı Eytâm Müdürü Bekir Sıdkı bin şeyh Muhammed, Dosya no: 2794 içinde.

10 *Me'mûrîn ve Ketebe ve Müstahdemînin Tescil Edilecek Terceme-i Hallerinin Tahrîrine Mahsûs Varakadır*.

11 *Devlet-i Aliyye-i Osmâniye Tezkîresi*.

12 *Me'mûrîn ve Ketebe ve Müstahdemînin Tescil Edilecek Terceme-i Hallerinin Tahrîrine Mahsûs Varakadır*.

olduğunda orduda yararlılıklar göstererek Paşa olmuş, 1293 (1877) Rus Harbinde Silistre savaşında yaralanarak hastanede şehid olarak ölmüştür. Ateşzâde Şeyh Hacı Muhammed Efendi, 1314/1898'de Çelebiler Mahallesiindeki evinin yanında bir tekke yapmaya başlamış, 1315/1899'da vefat etmesi üzerine bu tekkenin Isparta'ya dönmüş olan oğlu Şeyh Bekir Sıdkı Efendi tarafından yapımı tamamlanarak Meşihat emriyle ibâdete açılmıştır.¹³

Çocukluğu sûfî bir babanın oğlu olarak tasavvuf ehli bir ailede geçen Bekir Efendi, tahsil için onüç yaşında memleketi Isparta'dan İstanbul'a gelmiş ve burada eğitimine devam etmiştir.¹⁴ Tedrîs döneminde Fâtih Dersiâmlarından Pekinli Arnavut Mustafa Efendi'nin ders halkasına devam ettiğini tezkîredeki kendi yazdıklarından öğrendiğimiz gibi,¹⁵ Şer'iyye Sicillerindeki şahsî dosyası içinde bugüne kadar muhafaza edilmiş olan Pekinli Arnavut Mustafa Sâfî b. Mahmûd Efendi'nin kendi hattıyla 1313/1895 tarihinde yazıp imzaladığı İcâzetnâme'den de anlayabilmekteyiz¹⁶.

İlköğrenimini kendi memleketinde yaptığı, Isparta Sıbyân Mektebinde mukaddemât-ı ulûmu aldıktan sonra İkiyüzdoksan (1872) senesi Eylül'ünde Isparta Mekteb-i Rüşdiyesi'ne girdiğini ve buraya devam ettikten sonra binikiyüz doksanbeş senesi Cemâziye'l-âhir'inin ortalarına rastlayan binikiyüz doksandört (1876) senesi Haziran'ının başlarında Hey'et-i Mümeyyize huzurunda ehliyetini isbat ederek Şehâdetnâme (Diploma) aldığını tezkîrede kaydeden Bekir Efendi, binikiyüz doksanyedi (1879) senesinde Dersâdet'e gelerek Dîvânyolu'nda Şahkulu Medresesi'ne kayıt ve kabul olunup Fâtih Dersiâmlarından Pekinli Mustafa Efendi'nin tedrîs halkasına devam ederek binüçyüz onüç (1895) senesinde icazet almaya muvaffak olduğunu söylemektedir.¹⁷

13 Böküzâde Süleyman Sâmi, *Kuruluşundan Bugüne Kadar Isparta Tarihi I-II*, sadeleştiren: Dr. Suat Seren, Serenler Yayını, İstanbul 1983, s. 143; *Me'mûrîn ve Ketebe ve Müstahdemîn'in Tescil Edilecek Terceme-i Hallerinin Tahrîrine Mahsûs Varakadır*.

14 Vassâf, Osmanzâde Hüseyin, *Sefîne-i Evliyâ*, haz. Prof. Dr. Mehmet Akkuş ve Prof. Dr. Ali Yılmaz, Kitabevi, İstanbul 2006, c. I, s. 198.

15 *İcâzetnâme, Şûrâ-yı Devletin Gayrı Devâirden Masâlih Şahsiyyeye Dâir Verilen Mazbatalara Mahsûs Varakadır*, Mustafa Sâfî b. Mahmûd el-Pekînî tarafından verilen, Şer'iyye Sicilleri, Isparta Sancağı Eytâm Müdürü Bekir Sıdkî bin Şeyh Muhammed, Dosya no: 2794 içinde; *Me'mûrîn ve Ketebe ve Müstahdemîn'in Tescil Edilecek Terceme-i Hallerinin Tahrîrine Mahsûs Varakadır*.

16 *İcâzetnâme, Şûrâ-yı Devletin Gayrı Devâirden Masâlih Şahsiyyeye Dâir Verilen Mazbatalara Mahsûs Varakadır*.

17 *Me'mûrîn ve Ketebe ve Müstahdemîn'in Tescil Edilecek Terceme-i Hallerinin Tahrîrine Mahsûs*

Bekir Efendi, İstanbul'a geldiği tarihlerde gördüğü bir rüyâ ile Osman Şems Efendi'yi aramaya başlamıştır. O tarihlerde henüz onüç yaşında iken Hazret-i Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i rüyâsında görme şerefine ulaşan Bekir Efendi, Hazret-i Peygamber'in kendisine "Seni bana Osman'ım getirir," hitâbıyla müşerref olurken, Osman Şems Efendi'yi de o sırada, rüyâda, huzurda görmüştür. Bu rüyânın tesiriyle artık her yerde rüyâsında Hazret-i Peygamber'in kendisine işâret ettiği müşsidini, Osman Efendi'yi aramış, bu arayış senelerce sürmüştür. Onsekiz-ondokuz yaşlarındaiken Osman Şems Efendi'ye rastlamış ve teslim olmuştur.¹⁸

Sefîne'de Vassâf'ın kaydettiği bu bilgilerin çok az farklılıklarla benzerini Bekir Efendi'nin ve bazı yakın dostlarının neslinden bugün yaşayanlar da anlatmaktadırlar. Bekir Efendi'nin ilk müridlerinden, Isparta'ya döndüğünde ortaklık yaptığı, Kişihatun Camii'ne nakledildiği zaman ilk müezzinliğini yapan Ispartalı Bakkalzâde Ahmed Efendi'nin torunu Bekir Sıdkı Büyükaşıcı, bu olayı anlatırken, Bekir Efendi'den dedesinin naklettiğine göre, rüyâ hadisesinin henüz Isparta'dayken meydana geldiğini söylemektedir. Zaten bir Nakşî şeyhi olan babası Hacı Muhammed Efendi, oğlunun böyle bir rüyâ görmesi üzerine tasavvuftaki nasibinin kendisinde olmadığını anlayarak onu İstanbul'a göndermeye karar vermiştir.¹⁹ Bekir Efendi'nin neslinden kızının torunlarından Hüseyin Esendir'in verdiği bilgiler de bunu doğrulamaktadır. Onun verdiği bilgiye göre Bekir Efendi çok küçük yaşlarda olduğu için aslında İstanbul'a gönderilmesi aile içinde mesele olmuş, ancak babası yanına birkaç kişi katarak -Sayın Esendir'in ifadesine göre- Paşa olan kardeşinin yanına, İstanbul'a göndermiştir.²⁰ Bu

Varakadır.

18 Vassâf, *age*, c. I, s. 198.

19 Büyükaşıcı, Bekir Sıdkı, *Mülâkât*, Isparta 2007. (Şeyh Bekir Efendi'nin hem ticarî ortağı, hem müridi, hem de ilk müezzini olan Ispartalı Bakkalzâde Ahmed Efendi'nin torunu olan, Isparta esnafından Sayın Büyükaşıcı bilgilerin bir kısmını Bekir Efendi'nin müridi olan babası Ali Efendi'den, bir kısmını müridesi olan halası Vesile Hanım'dan nakletmektedir.)

20 Esendir, Hüseyin, *Mülâkât*, Isparta 2007. (Şeyh Bekir Efendi'nin evlâdlarından sadece kendisinin sağlığında vefat eden kızı Âdile Hanım'dan torunları bulunmaktadır. Âdile Hanım'ın kızı Necmiye Esendir, Bekir Efendi yazları Isparta'ya geldiğinde dedesinin yanında kalır, kişim babasıyla birlikte yaşarmış. Şeyh'in vefatı esnasında da hastalığının tedavisi için İstanbul'da dedesinin yanına gönderilmiş ve yine dedesi olan Şeyh Bekir Efendi'nin yanındaymış. Bilgileri bize anlatan Sayın Esendir, annesi Necmiye Hanım'dan ve anneanesi, Bekir Efendi'nin zevcesi Fâtıma Zehrâ Ateşli Hanımefendi'den naklen anlatmıştır. Ayrıca Hüseyin Esendir'in ağabeyi Bekir Sıtkı Esendir, dedesiyle ilgili kardeşinin verdiği bilgilerin bir kısmını tashih etmiş ve dedesinin muhtemelen dergâh şeyhliği döneminde çekilmiş bir fotoğrafını kullanmamıza izin vermiştir.)

durumda Bekir Efendi'nin, babasından bahsederken konusu geçen, 1293/1877 Rus Harbinde Silistre Cephesinde yaralanarak hastanede şehid olarak ölen Feyzullah adındaki Paşa olan amcasının²¹ himayesine girmiş olması kastediliyor olsa da Bekir Efendi'nin 1297/1879'da İstanbul'a gönderildiği düşünüldüğünde bunun tarih bakımından pek uygun olmadığı görülmektedir. Fakat ailenin Paşa amcası olarak hafızalarında kalan şahsın, Paşa amcasının dostlarından o sırada Dersaadet'te görev yapan Paşalardan biri olması muhtemeldir.

II. Tasavvufa İntisabı ve Sülûk Dönemi

Aslında Bekir Efendi'nin tasavvufa intisabı da ailesinden aldığı tasavvuf terbiyesi nedeniyle olmuştur, denilebilir. *Sefîne'*de Vassâf, Bekir Efendi'nin babasının Nakşî şeyhi olmakla birlikte aynı zamanda Osman Şems Efendi'nin müridlerinden olduğunu söylese²² de bu bilgi tutarlı gözükmemektedir. Yine, kendisinin naklettiği rüyâ hadisesinin tesiriyle Osman Şems Efendi'yi beş veya altı sene aramış olmasının izâhının yukarıdaki bilgiyle telâfi mümkün değildir. Muhtemelen Bekir Efendi'nin, Anadolu'da bir livâ olan Isparta'da Nakşî şeyhi olan babası Hacı Muhammed Efendi, Dersaadet'e tahsil için gönderdiği oğlunun gördüğü rüyâ üzerine, oğlunun intisabından sonra teberrüken Osman Şems Efendi'ye bey'at etmiş olmalıdır. Aynı zamanda, gördüğü rüyâdaki Osman Efendi'yi araması ve tahsil için İstanbul'a gönderildiği şeklindeki anlatılanlar doğru kabul edildiği takdirde bu tahminimiz de kuvvetlenmiş olacaktır.

a. Osman Şems Efendi'ye Bey'atı

Bekir Efendi, Kâdiriyye Tarikatının şeyhlerinden, kendisi de yeni bir kolun kurucusu olan Şeyh Osman Nûreddin Şems Enverî Üveysî'ye intisab etmiş ve onun halîfesi olarak Enveriyye kolunun ilk halka şeyhlerinden biri olmuştur. Bekir Efendi'nin Osman Şems Efendi'ye ne zaman intisab ettiği kaydedilmemiştir, fakat İstanbul'a geldiği 1297/1879 tarihinde onüç yaşında olduğu ve bu tarihten beş veya altı sene sonra onsekiz veya ondokuz yaşlarında Osman Şems Efendi'ye intisab ettiği bilgileri ışığında 1302/1884 veya 1303/1885 tarihleri Şeyh'ine intisab tarihi olarak tesbit edilebilir. Hilâfet tarihi olarak *Sefîne'*de Vassâf tarafından 3 Cemâziyelevvel

21 Bôcüzâde, *Isparta Tarihi*, s. 143.

22 Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, c. I, s. 198.

1308/16 Aralık 1890 tarihi kaydedilmektedir.²³ Bunu Bekir Efendi Pekinli Mustafa Efendi'den tedarik halkasına devamla icazet aldığını söyledikten sonra "bu meyânda, Kâdirî ricâlinden Üsküdârî Osman Nûreddîn Efendi'ye hizmetle Binüçyüz sekiz senesi Cemâziyelûlâ'sının Üçüncü yevmine mütesâdif Üçyüzaltı senesi Kânûn-ı evvel'inin Üçüncü Pazar ertesi günü kezâlik mûmâ ileyhden icâzetnâme aldım," diyerek belirtmektedir.²⁴

İntisabının nasıl olduğunun anlatıldığı menkabeden Bekir Efendi'nin saatçilik sanatı sayesinde Osman Şems Efendi'yle karşılaştığı anlaşılmaktadır. Olay torunu Hüseyin Esendir tarafından şu şekilde nakledilmektedir:

İstanbul yakasında Paşa olan amcasının yanında kalırken hem tahsiline devam eden Bekir Efendi, hem de bir saatçinin yanında saatçilik öğrenmektedir. Bir gün ustası onu Üsküdâr'da ikamet eden bir Paşa'nın evine saat tamiri için gönderir. Ramazan ayında cereyân eden bu hadisede, saatin tamiri gecikir ve Bekir Efendi iftarı Paşa'nın konağında açmak zorunda kalır. Bütün bu olaylar esnâsında Bekir Efendi'nin davranışlarından etkilenen Paşa, "Delikanlı, seni buraya yakın bir yerde ikâmet eden bir zât var; o zâtın yanına götürmemi ister misin," diye sorar ve birlikte Osman Şems Efendi'nin yanına gelirler. Osman Şems Efendi, kapıdan giren Bekir Efendi'yi görünce Paşa'ya hitaben "Beklediğimi getirdin," diyerek teşekkür eder. Bunun üzerine Bekir Efendi hemen Osman Şems Efendi'nin elini öperek orada intisab eder ve artık yanından ayrılmaz.²⁵

Bekir Sıdkı Büyükaşıcı ise benzer bir olayı farklı şekilde şöyle nakletmektedir:

Bekir Efendi Üsküdar'a gemi ile geçmektedir. Bu sırada gemide iki veya üç Paşa aralarında sohbet etmektedirler. Çocuk denecek yaşta bir genç olan Bekir Efendi istemeden onlara kulak misafiri olur. İçlerinden biri kendisinin büyük bir duvar saati olduğunu ve bozulduğunu anlatmaktadır. Birçok saat tamircisine gösterdiği halde, o saati tamir edecek bir usta bulamadığından dert yanmaktadır. O sıralarda İstanbul'da tahsilinin yanısıra saat tamircisinin yanında çıraklık yapan Bekir Efendi, saatini tamir edecek usta

23 *İcâzetnâme, Kâdiriyye-i Üveysiyye, eş-Şeyh es-Seyyid Osman Nûreddîn Şems el-Kâdirî el-Üveysî el-Üsküdârî tarafından verilen, Şer'iyye Sicilleri, Isparta Sancağı Eytâm Müdürü Bekir Sıdkı bin Şeyh Muhammed, Dosya no: 2794 içinde; Me'mûrîn ve Ketebe ve Müstahdemînin Tescîl Edilecek Terceme-i Hallerinin Tahrîrine Mahsûs Varakadır; Vassâf, Seftne-i Evliyâ, c. I, s. 198.*

24 *Me'mûrîn ve Ketebe ve Müstahdemînin Tescîl Edilecek Terceme-i Hallerinin Tahrîrine Mahsûs Varakadır.*

25 Esendir, *Mülâkât*.

bulamadığından yakınan Paşa'ya yaklaşarak, "Efendim, müsaade ederseniz bir de ben bakayım," deyince Paşa, "Sen mi tamir edeceksin, senden daha iyi ustalar baktı, tamir edemediler," der. Bunun üzerine Bekir Efendi, "Siz bilirsiniz ama ben bakmak istiyorum," deyince Paşa'nın hoşuna gider ve birlikte Üsküdar'da bir konağa giderler. Yemekler yendikten sonra Paşa saati gösteriyor. Saati indiren Bekir Efendi, teker teker parçaları söküyor, temizledikten sonra tekrar yerlerine takıyor; fakat saat çalışmıyor. Bekir Efendi, öğrendiği şekliyle tamir ettiği saatin çalışması gerektiğini düşünerek tekrar söküyor, parçalarını temizledikten sonra yerlerine takıyor, ancak saat yine çalışmıyor. Saatin sökülüp takılması sürekli devam ediyor fakat saat bir türlü çalışmıyor. Nihayetinde, saatle meşgul olduğu bu esnada, rüyâ gibi bir halin içine giriyor. Bu haldeyken bir zatın eli Bekir Efendi'nin elinden tutuyor ve saatin bir yerine onun elini dokunduruyor; saat çalışıyor. Kendine gelen Bekir Efendi'nin, haldeyken gördüğü o el gözünün önünden gitmiyor.

Paşa, sayısız ustaya gösterdiği halde tamir ettiremediği saatinin çalışmaya başlamasından oldukça seviniyor ve Bekir Efendi'ye izzet ve ikram ediyor. Bu esnada, yakından zikir sesleri geldiğini duyan Bekir Efendi, bu sesin nereden geldiğini ve benzeri, buna bağlı sorular soruyor. Paşa soruların cevabını Bekir Efendi'ye verirken, "Ben, o meclise daima gidiyorum, istersen seni de götürüyüm," diye teklifte bulununca birlikte gidiyorlar.

Meclise vardıklarında, kapıdan içeri girip zikri idare eden zata bakınca Bekir Efendi fark ediyor ki, Isparta'dayken rüyâsında Hazret-i Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in huzurunda gördüğü ve kendisine işaret edilen zât! Bu esnada Osman Şems Efendi de, müridlerinden olan Paşa'ya "Paşa, Paşa! Âşıkî mâşûkuna kavuşturdun," deyince, Bekir Efendi hemen Osman Şems Efendi'in eline atılıyor ve öpüyor. Bakıyor ki, Paşa'nın saatini tamir ederken rüyaya benzer bir haldeyken gördüğü ve kendisine saati tamir ettiren el Osman Şems Efendi'nin eli imiş. Orada hemen intisab ediyor ve artık Osman Şems Efendi de onu yanından salmıyor.²⁶

Görüldüğü gibi Bekir Efendi, Osman Şems Efendi'ye intisab etmeden önce, muhtemelen babasından aldığı ilk tasavvufî terbiyenin semeresi olarak zaten tasavvufî halleri yaşayan, tavır ve davranışlarında o terbiyenin etkisi görülen bir gençtir. Henüz onüç yaşındayken bahsi geçen rüyayı görüp, kendisine mürşidi olacak zât Hazret-i Peygamber tarafından işaret edilecek kadar olgun olduğu anlaşılan Bekir Efendi, İstanbul'a geldikten sonra hem zâhirî ilimleri tahsil ederken, hem de saatçilik sanatını öğrenmeyi

26 Büyükaşıcı, *Mülâkât*.

arzulamıştır. Henüz çocuk denecek yaştayken, ilim tahsiliyle birlikte bir meslek sahibi olarak geçimini el emeğinden temin etmeyi amaçlayacak kadar mürüvvet sahibi bir genç olduğu anlaşılmaktadır.

b. Bekir Sıdkı Efendi'nin şeyhi Osman Nûreddin şems Efendi

şeyh Osman Nûreddin şems Efendi, 1 Rebû'l-âhir 1229/23 Mart 1814 arşamba günü İstanbul'da Bâb-ı Âlî civârında Hocapaşa Mahallesi'nde doğmuştur.²⁷ Babası Maliye Bakanlığı Eshâm Kalemi şeflerinden Nakşibendî tarikatinden "Hoca Emin Efendi" diye tanınan Münzevî Seyyid Muhammed Emin Efendi'dir. Hoca Emin Efendi, daha sonra Halvetiyye Tarikatının řa'bâniyye kolu şeyhlerinden Kuşadalı İbrâhim Efendi'ye intisab ederek yirmi yıl münzevî bir hayat yaşamış, 19 Zilhicce 1277/28 Haziran 1861 tarihinde 83 yaşında (80 m. yaş) vefat etmiştir.²⁸

Osman şems Efendi, seviyeli bir ilim tahsili almış olmasının yanı sıra irfan dünyasına da girmiştir. Henüz genç yaştayken evlerinin yakınında oturan Nakşibendî şeyhlerinden İsmail Efendi'ye intisab etmiş, şeyhinin 1255/1839 yılında vefat etmesi üzerine babasının da şeyhi olan Halvetiyye Tarikatının řa'bâniyye kolu şeyhlerinden Kuşadalı İbrahim Halveti'ye bey'at etmiştir. İntisabından yedi sene sonra Kuşadalı'nın da vefat etmesi zerine Osman şems Efendi slkunu tamamlamak için mürşid aramağa başlamış ve sonunda Aksaray'da Kara Mehmed Paşa Mescidinde veya Sinekli Bakkal'daki evinde inzivâyı tercih eden Kâdirî-veysî şeyhlerinden şeyh Abdurrahim nyevî'ye intisab ederek 1266/1849 yılında irşad izni almıştır. Abdurrahim Efendi, Osman şems Efendi'de biraz nefsanî gurur görmüş ve bunu kırmak için, eğer odun yarıcılığı yaparsa kabul edeceğini söylemiş; o da verilen emre uyarak şeyhi tarafından kabul edilmiştir. şeyhinin 1273/1856 yılında vefat etmesinden sonra Osman Nûreddin şems Efendi, Kâdirî Tarikati Piri Seyyid Abdulkâdir Geylânî'nin rhânî feyzine, dolayısıyla da manen veysîlik pâyesine nail olmuştur. Aynı zamanda büyük bir şair olan Osman şems Efendi, artık hem şair, hem de şeyh olarak meşhur olmuştur.²⁹

Daima diz üstü otururduğu nakledilen Osman şems Efendi, seyrekçe beyaz sakallı, uzunca yzlyd. Çoğu zaman başlarına fes giyip üstüne

27 Vassâf, *Sefine-i Evliyâ*, c. I, s. 171; Kürkçüoğlu, Kemal Edib, *Osman şems Efendi Dvân'ından Seçmeler – nsz*, Kubbealti Neşriyatı, İstanbul 1996, s. 8.

28 Vassâf, *age*, c. I, s. 171; Kürkçüoğlu, *age*, s. 8.

29 Kürkçüoğlu, *Osman şems Efendi Dvân'ından Seçmeler – nsz*, ss. 9-10.

yemeni sarardı, bazen de Kâdirî şeyh serpuşu olan tâc giyerdi.³⁰ Kendisi tekkede oturan bir şeyh olmayan Osman Şems Efendi, önceleri Sirkeci Hocapaşa Mahallesiindeki, sonraları Üsküdar'daki, daha sonraları da Üsküdar-Selîmiye'deki kirâ olarak oturdukları evlerinde ikâmet etmiş ve dervişlerini irşâd etmişlerdir. 18 Cemâziyelâhir 1311/27 Aralık 1893 Çarşamba gecesi Üsküdar-Selîmiye'deki evlerinde âhirete irtihâl etmişlerdir.³¹

Devrinin en şöhretli şairlerinden ve mutasavvıflarından olan Osman Şems Efendi ilim ehli ve Dîvân sahibi bir şeyhti. Osman Nûreddîn Şems Efendi Kâdiriyye-i Üveysiyye'nin Enveriyye kolu kurucu ve Pîr-i Sâni olarak sayılmakta ve tarîkatın Pîr'i olan Abdulkâdir Geylânî'ye Bâzu'l-Eşheb (Alaca Şahin) ünvanından mülhem olarak kendisine Bâzu'l-Enver (En nurlu Şahin) denmektedir.³²

c. Şeyh'inin Hilâfet Vermesi

Bekir Efendi saat tamiri kasdıyla Üsküdar'a gelerek rüyasında kendisine gösterilen yıllarca aradığı Osman Şems Efendi'yle beklemediği bir zamanda karşılaşmış, hemen oracıkta intisab etmiş ve yanında yaklaşık beş veya altı yıl hizmet ederek sülûkunu tamamlayıp hilâfet almıştır. Bu sonuca kendinin tezkîresinde yazdığı icâzet tarihi ve Osman Şems Efendi tarafından kendisine verilen İcâzetnâme'deki kayıtlı bulunan tarihi esas alarak ulaşabiliyoruz. 3 Cemâziye'l-ûlâ 1308/16 Aralık 1890 Pazartesi günü Şeyhi Osman Şems Efendi'den hilâfet alan Bekir Efendi'nin, 1297/1879 tarihinde onüç yaşında İstanbul'a geldiği ve bu tarihten beş veya altı sene sonra onsekiz veya ondokuz yaşlarında Osman Şems Efendi'ye intisab ettiği hatırlanırsa 1302/1884 veya 1303/1885 tarihlerinde Şeyh'ine intisab etmiş olmalıdır.³³

Bu tarihler göz önüne alındığında, Bekir Sıdkî Efendi, şeyhinin hizmetinde beş veya altı yıl amel ettikten sonra hilâfet almış olmaktadır. Şifâhî kaynaklardan kendisinin "*Benim postnişîn olmamın tek sebebi bir çuval (veya torba) kuru ekmektir,*" dediği nakledilmektedir.³⁴ Bekir Efendi, Osman Şems Efendi'nin hizmetine girdikten sonra şeyhinin her türlü hizmetini

30 Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, c. I, s. 177; Kürkçüoğlu, *age*, s. 13.

31 Kürkçüoğlu, *age*, s. 8.

32 Kürkçüoğlu, *age*, s. 23.

33 *İcâzetnâme, Kâdiriyye-i Üveysiyye; Me'mûrîn ve Ketebe ve Müstahdemînin Tescîl Edilecek Terceme-i Hallerinin Tahîrine Mahsûs Varakadır*; Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, c. I, s. 198.

34 Büyükaşıcı, *Mülâkât*.

görmeye başlamıştır. Şeyhinin müstakil bir dergahı olmadığı için müridlerini evinde kabul ettiği kaynaklarda nakledilmektedir.³⁵

Osman Şems Efendi'nin evinde, gelen misafirlere ikram ve yemek hizmetini de yapan Bekir Efendi, sofralardan artan ekmek parçalarını atmazarak bir torba veya çuval içinde biriktirmektedir. Sürekli biriken bu ekmek parçalarını koyduğu çuval veya torbayı da mutfakta tavana asarak muhafaza etmektedir. Bu biriken ekmek parçaları belirli bir miktara ulaştığı bir gün yemek yapmayarak sadece et suyu veya yağlı bir su hazırlar ve biriken kurumuş ekmek parçalarını bu suya salar ve yenecek hale gelinceye kadar karıştırır. Sonra bu kuru ekmek ve et suyuyla hazırladığı yemeği önce Şeyhine ve sonra gelen misafirlere sunar. İşte bu sırada Şeyhi Osman Şems Efendi, Bekir Sıdkî Efendi'ye teşekkür ederek, "*Ben oradan gelip geçerken ekmeklerin vızılıtsı beni rahatsız ediyordu. Bu senin inkişâfına sebep oldu, işin tamamdır, var git irşâd et,*" diyerek o gün hilâfet vererek icâzetnâmesini yazar. Evinin harem bölümünden misafirlerini ağırladığı tarafa geçerken Osman Şems Efendi, Bekir Efendi'nin yemekleri ve ikramları hazırladığı mutfaktan geçer ve her geçişinde, kendi tabiriyle ekmeklerin vızılıtlarını duyarak rahatsız olurmuş. O gün vızılıtları duymamasının yanı sıra o ekmek parçacıklarının zâyi olmamış olması kendisini sevindirmiş ve Bekir Efendi'ye teveccüh etmişler. Bekir Sıdkî Efendi, daha sonraları, müridlerine ve dostlarına, kendisinde bu ekmek hadisesine kadar hiçbir halin olmadığını ve amelinin de olmadığını söyleyerek, yukarıda naklettiğimiz, "*Benim postnişîn olmamın tek sebebi bir çuval (veya torba) kuru ekmektir,*" dermiş.³⁶

Aslında sülûkunu Şeyhine hizmetle tamamlayan Bekir Sıdkî Efendi'de o zamana kadar hiçbir hal ve zuhûrâtın olmamasını da açıklayan Bekir Efendi'nin halifelerinden Hafız Hüseyin Sezgin Efendi'nin müridlerine söylediği nakledilen şu sözler bu yolun usûlünü açıklamaktadır:

"Tarıkatta bir söz vardır. Bu yola intisab eden mürid, 'Ben şunu yapıyorum, bunu yapıyorum, ben bir şey hissetmiyorum. Daha önce daha iyiydim,' diye düşünür. Halbuki büyükler bir kese içinde senin hasenelerini, yaptıklarını kesene doldururlar. Başka büyükler bile bunu bilemezler. Vefat ettiğinde kabrine getirirler, orda açılır hasenelerin, yaptıkların. Orda anlarsın, orda semeresini görmeye başlarsın!"³⁷

Bu anlayış, muhtemelen yolun erkânından olmalıdır. Bunun amacı müntesiblerin dünyada iken ibadetlerinin karşılığını beklemelerinden ümidlerini kesmek ve garazsız, ivazsız olarak ibadet ve taatte

35 Vassâf, *age*, c. I, s. 177; Kürçüoğlu, *Osman Şems Efendi Dîvân'ından Seçmeler – Önsöz*, s. 23.

36 Büyükaşıcı, *Mülâkât*.

37 Büyükaşıcı, *Mülâkât*.

bulunmalarını, böylelikle ihlaslarının mükemmelleşmesini sağlamak olmalıdır.

Osman Şems Efendi'nin hilâfet vermesinden sonra da yanından ayrılmayan Bekir Sıdkî Efendi, Şeyhinin hizmetine devam etmiş ve Şeyhinin vefatına kadar yanında kalmıştır. Osman Şems Efendi'nin vefatından sonra memleketi olan Isparta'ya dönmüştür.³⁸ Kendisi bu konuda terceme-i halini yazdığı tezkîrede, 1309/1891 yılında Fâtih'teki Yedimirliler Türbedârı Hacı Kadîr Efendi'ye mülâzemetle tâlîm-i mahrec-i Kur'ân eylediğini (Kur'ân mahreci eğitimi) ve daha sonra memleketi olan Isparta'ya geldiğini söylemektedir.³⁹

Osman Şems Efendi'yi bulup teslim olmak için geldiği İstanbul'da ilim tahsili için Pekinli Arnavut Mustafa Efendi'nin tadrîs halkasına kaydolun Bekir Sıdkî Efendi, aynı zamanda saatçilik sanatını öğrenirken, Osman Şems Efendi'yle karşılaşmasından itibaren onun hizmetinden ayrılmamıştır. Bu yüzden tahsil hayatına ara verdiğini sandığımız Bekir Sıdkî Efendi, hilâfet tarihinden bir sene sonra Kur'ân mahrec eğitimi almışsa da ilim icâzetini üstadı Pekinli Mustafa Efendi'den 1313/1895 yılında alabilmiştir.⁴⁰ Tekrar ilim tahsilini tamamlamak için tadrîs halkasına geri döndüğünü tahmin ettiğimiz Bekir Efendi'nin hilâfet aldığı 1308/1890 tarihinden hemen sonra mı, yoksa Şeyhi Osman Şems Efendi'nin vefat ettiği 1311/1893 tarihinden sonra mı tadrîs halkasına döndüğünü bilebilmek güçtür. Ancak, tarîkat icâzetnâmesinden sonra bile ilmîni tamamlayıp ilim icâzetnâmesi almaya hak kazanmış olması ilme verdiği değeri anlamak bakımından son derece önemlidir.

III. Isparta Dönemi (Isparta'da Hizmet ve İrşad Dönemi)

Hal tercemesinde kendisinin de belirttiği gibi, Şeyh Bekir Sıdkî Efendi, 1308/1890 yılında Osman Şems Efendi'den Kâdiriyye-i Üveysiyye icâzeti aldıktan sonra 1309/1891 yılında Yedimirliler Türbedârı Kadîr Efendi'den mahrec-i hurûf eğitimi almış ve sonra memleketi Isparta'ya dönmüştür.⁴¹

38 Kürkcüoğlu, *Osman Şems Efendi Divân'ından Seçmeler – Önsöz*, s. 31.

39 *Me'mûrîn ve Ketebe ve Müstahdemîn'in Tescil Edilecek Terceme-i Hallerinin Tahrîrine Mahsûs Varakadır.*

40 *İcâzetnâme, Şûrâ-yı Devletin Gayrı Devâirden Masâlih Şahsiyyeye Dâir Verilen Mazbatalara Mahsûs Varakadır; Me'mûrîn ve Ketebe ve Müstahdemîn'in Tescil Edilecek Terceme-i Hallerinin Tahrîrine Mahsûs Varakadır.*

41 *Me'mûrîn ve Ketebe ve Müstahdemîn'in Tescil Edilecek Terceme-i Hallerinin Tahrîrine Mahsûs Varakadır.*

Ancak biz bunun hemen o tarihte olmadığını dūřunuyoruz. Kaynaklardan Őeyhinin vefatına kadar yanından ayrılmadığını naklettiğimiz Bekir Sıdkı Efendi'nin 1311/1893 yılında Osman Őems Efendi'nin vefatından sonra da ilim tahsilini tamamlamak için İstanbul'da bir mūddet daha kalmış olabileceği kanaatindeyiz. Pekinli Mustafa Efendi'den ilim icāzetnāmesini aldığı 1313/1895 tarihinde Isparta'ya dōnmūř olmalıdır. Bu tarih aynı zamanda Bōcūzāde'nin naklettiği Bekir Sıdkı Efendi'nin babası Ateřzāde Őeyh Hacı Muhammed Efendi'nin vefat ettiği tarihe rastlamaktadır.⁴²

Muhtemelen memleketine dōndūđünde babası hayatta olan Bekir Sıdkı Efendi, yine kendi ifadelerinden ōđrendiđimize gōre Isparta Livāsı mutasarrıfı tarafından vatan evladlarına mahrec eđitimi vermek ūzere muallim tayin edilmesi ūzerine bu gōrevi bir mūddet fahrī olarak yerine getirmiřtir.⁴³

Daha sonra Isparta'nın elebiler Mahallesinde Kādirī Dergāhu nāmıyla bir dergāh inřā ettiđini⁴⁴ sōyleyen Bekir Sıdkı Efendi'nin bahsettiđi bu dergah babası Őeyh Hacı Muhammed Efendi'nin inřāsına bařlayıp tamamlayamadan vefat ettiđi nakledilen,⁴⁵ ailenin bugūn Kādirīhāne veya Zikirhāne olarak hatırladıkları dergah olmalıdır. Bekir Sıdkı Efendi, bu dergah-ı řerīfe bađlı olarak bir gūlistan meydana getirerek gūlyađı istihśāline bařlamıřtır. Gerek Kızanlık denilen yerde ve gerekse bařka yerlerde kimsenin nail olamadıđı 22 derecelik gūlyađı istihśāliyle Bursa Sergisinde būyūk bir teveccūh kazanarak 19 Ađustos 1322 mālī tarihinde Fevkalāde dereceyle Őehadetnāme almaya nail olmuřtur.⁴⁶ Bu tarihten

42 Bōcūzāde, *Isparta Tarihi*, s. 143.

43 *Me'mūrīn ve Ketebe ve Mūstahdemīnin Tescīl Edilecek Terceme-i Hallerinin Tahrīrine Mahsūs Varakadır*. Bu gōrev mutasarrıf tarafından birer saat Harīfī ve Sa'diye Medreselerinde Kur'ān eđitimi için fahrī muallim olarak tayin edildiđini kendisine bildiren evrakta da belirtilmiřtir. *Tāyīn Emri*, Hamidābād Sancađı Mutasarrıflıđı, Tahrīrāt Kalemī, Sayı: 670, Őer'iyye Sicilleri, Isparta Sancađı Eytām Mūdūrū Bekir Sıdkı bin Őeyh Muhammed, Dosya no: 2794 içinde.

44 *Me'mūrīn ve Ketebe ve Mūstahdemīnin Tescīl Edilecek Terceme-i Hallerinin Tahrīrine Mahsūs Varakadır*.

45 Bōcūzāde, *age*, s. 143.

46 *Me'mūrīn ve Ketebe ve Mūstahdemīnin Tescīl Edilecek Terceme-i Hallerinin Tahrīrine Mahsūs Varakadır*.

"Bursa'da kūřād edilen sergide ma'mūlāt ve mahsūlat-ı dāhiliyeden teřhīr eylediđi gūl yađından dolayı mūstahsili olan Isparta'da Ateřzāde Őeyh Bekir Efendi Fevkalāde derecede iřbu Őehadetnāmeye nāil olmuřdur. Bursa Sergisi Komisyonu Vālī Mehmed Tefkīk"

Bursa Ma'mūlāt ve Mahsūlat Sergisi, Őehadetnāme, 19 Ađustos 1322, Őer'iyye Sicilleri, Isparta Sancađı Eytām Mūdūrū Bekir Sıdkı bin Őeyh Muhammed, Dosya no: 2794 içinde.

itibaren Şeyh Bekir Sıdkî Efendi, Ispartalı Gülyâğcı Saatçi Hafız Şeyh Bekir Sıdkî Efendi olarak anılmış olmalıdır.⁴⁷

Bekir Sıdkî Efendi, daha sonra hicrî 12 Safer 1326/ mâlî 21 Mart 1324/(mîlâdî 16 Mart 1908) tarihinde maaşlı olarak münhal bulunan Isparta Eytâm müdürlüğü görevine tayin olunmuştur. Kendisi terceme-i hâlinde bu tarihten 5 Muharrem 1328 hicrî /2 Kânûn-ı Sâni 1325 mâlî (/17 Ocak 1910 mîlâdî) tarihine kadar beşbin yüzseksen kuruş aylık alarak görevini yerine getirdiğini, bu tarihte beşyüzelli kuruş maaşla görevlendirildiğini söylemektedir.⁴⁸ Bu meyanda 12 Mart 1326/1910 tarihinde Mutasarrıf emriyle Gülcülük sanat-ı nefîsesinin gelişmesi için fahrî olarak Gülyâğcı Komisyon başkanlığına tayin olunduğunu belirtmektedir. Terceme-i halin yazıldığı tarihte (29 Mart 1326/1910) Isparta'daki bu görevine devam ettiğini söylemektedir.⁴⁹

Isparta'da kaldığı bu dönemde irşâdın yanı sıra gülcülük ve gülyâğcı ticaretiyle meşgul olan Şeyh Bekir Sıdkî Efendi aktif bir ticârî hayat içinde olmuştur. Torunlarından Hüseyin Esendir, doğumundan iki yıl önce vefat eden dedesi Bekir Sıdkî Efendi'ye ait Fransızca antetli ve Latin harfleriyle, Fransızca olarak isminin yazılı olduğu (CHÉIKH BÉKIR) kağıtları gördüğünü ve dedesinin Fransa'ya gülyâğcı ihraç ettiğini duyduğunu söylemektedir. Hatta Sayın Esendir'in anlattığına göre, bu gülcülük ve gülyâğcı ile meşguliyeti İstanbul'da ikamet ettiği zaman da devam etmiş, gül mevsiminden önce gelerek yaz sonuna kadar Isparta'da kalmış ve kışları İstanbul'da geçirmiştir.⁵⁰ Bu programın tekke şeyhliği döneminde mi, yoksa imamet görevindeyken mi olduğu hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Yalnız hatırlanması gereken husus, Bekir Sıdkî

47 Bk. Kahyaoğlu, "Aydınoğlu Dergâhı ve Mescidi", *İstanbul Ansiklopedisi*, c. III, ss. 1522-1524; Tanman, "Aydınoğlu Tekkesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c. I, s. 483.

48 *Me'mûrîn ve Ketebe ve Müstahdemînin Tescîl Edilecek Terceme-i Hallerinin Tahrîrine Mahsûs Varakadır.*

49 *Me'mûrîn ve Ketebe ve Müstahdemînin Tescîl Edilecek Terceme-i Hallerinin Tahrîrine Mahsûs Varakadır.*

"Gülcülük san'at-ı nefîsesinin terakkîsi vesâitini istikmâl etmek üzere mukaddemen teşkil edilmiş olan komisyon âzâsı muntazaman devam ve ictima' edememekte olduklarından komisyonun yeniden teşkîli lâzım gelmiş ve riyâsetine de zât-ı behiyyelerinin ve âzâlığına da melfûf pusulada muharrer zevâtın ta'yîni Zirâat ve Ticâret Odası riyâsetinden verilen müzekkerede bildirilmiş ve sûret-i iş'âr nezd-i mahsûsumuzca tensîb kılınmış olmağla ..."

Tâyîn Emri, Hamidâbâd Sancağı Mutasarrıflığı, Tahrîrât Kalemi, Sayı: 219, Şer'iyye Sicilleri, Isparta Sancağı Eytâm Müdürü Bekir Sıdkî bin Şeyh Muhammed, Dosya no: 2794 içinde.

50 Esendir, *Mülâkât*. Bu mülâkattan sonra Bekir Sıtkı Esendir, bize bu antetli kağıdın bir örneğini fotoğraf olarak göndermiştir.

Efendi'nin gülcülük ve gülyâğının gelişimi konusunda devlet tarafından verilen görevleri fahrî olarak yaptığı ve kendisinin de bu ticareti, inşa ettiği dergah-ı şerîfe akar olarak devam ettirdiğidir.

Isparta'ya döndüğü 1895 yılından, İstanbul'a Aydınoğlu Tekkesi postnişinliğine davet edildiği 1924 yılına kadar geçen 29 yılda terceme-i hâlinde anlattığı, naklettiğimiz irşâd ve hizmet faaliyetlerini yaparken Fâtıma Zehrâ Hanımla evlenmiş ve çocukları olmuştur. Torunundan aldığımız bilgilere göre iki oğlu ve iki kızı olan Bekir Sıdkî Efendi'nin en büyük evlâdı Abdurrahîm en son vefat eden çocuğudur. Meczûbiyet hali dâimî olan bu oğlu dünyayı tanımayan, insanlardan tanıyanların duasını almak için çabaladığı, tanımayanların eğlence olarak gördükleri bir zattı.⁵¹ İkinci çocuğu olan Âdile Hanım Bekir Sıdkî Efendi'nin sağlığında vefat etmiş, onun kızı olan Necmiye Hanım, kışın babasının yanında Eğirdir'de, yazın gül mevsiminde dedesi Bekir Sıdkî Efendi Isparta'ya geldiğinde dedesinin yanında kalmıştır. Bu bilgileri aldığımız Bekir Efendi'nin hayatta olan torunlarının hepsi bu hanımın evladlarıdır. Üçüncü çocuğu olan Münevver Hanım da ağabeyi Abdurrahim'le birlikte Bekir Efendi'den kalan evde yaşamış ve evlenmemiştir. En küçük çocuğu olan Muhyiddin ise Bekir Efendi'den sonra genç yaşta ve evlenmeden vefat etmiştir.

Bekir Efendi'nin Osman Efendi ismindeki ağabeyinin vefat etmesi üzerine, çocuğu olmayan eşi Gülşen Hanım babasının evine dönmüş, aynı evde kalan Fatıma Zehrâ Hanım çocuklarıyla birlikte gelen misafirlere hizmete yetişmekte oldukça zorlanmaya başlamıştır. Bunun üzerine kocası Bekir Efendi'ye "ablama getirelim bari" diyerek kendisi teklifte bulunmuştur. Bunun üzerine Bekir Sıdkî Efendi, hem hizmette yardımcı olması, hem de çocuksuz olan vefat etmiş ağabeyinin karısının geçim sıkıntısı çekmemesi için ilk eşi Fâtıma Zehrâ Hanım'ın teklifiyle Gülşen Hanımı ikinci eş olarak nikahlamıştır. Hüseyin Esendir, bunu anneanesi Fâtıma Zehrâ Hanımdan bizzat dinlediğini söylemektedir. Bu ikinci evlilikten sonra Bekir Sıdkî Efendi, İstanbul'a giderken yanında ikinci eşi

51 Şaka ve latîfeyi seven ve çocukluğumuzda Abdurrahîm Dede, diyere şekerini almak için peşinden koştuğumuz bu zât, bazılarıyla müstehcen sayılabilecek şakalarına iştirak eder, bazılarıyla dükkanlarında, arastalarında cehrî zikr ederdi. 'Hay' zikrini yaparken hatırladığım Abdurrahîm Dede bu zikri yaparken sanki bütün azalarının 'Hay' dediğini hâlâ duyar gibiyim. Onunla şakalaşan, ismini hatırlamadığım bir ağabeyin, Abdurrahim Dede'nin vefatına sebep olan trafik kazasından sonra hastanede ziyareti sırasında onu neşelendirmek için söylediği sözlere verdiği cevap da oldukça manidardır. Biraz da müstehcen ifadeler içeren sözlerine karşılık Abdurrahim Dede şöyle cevap vermiştir: "Ahbâb! Geçenler temâşâydı. İş hakikate geldi!" Ertesi gün de vefat etmiştir.

olan Gülşen Hanımı götürmüştür. Bu hanımın Bekir Efendi'den de çocuğu olmamıştır.⁵²

IV. Tekke Şeyhliği ve İrşâd Dönemi

Aslında kendi memleketi olan Isparta'da kendi inşa ettiği dergah-ı şerîfte irşâd faaliyetlerinde bulunan Bekir Necmeddîn Sıdkî Efendi'nin İstanbul'a dönüşü Osman Şems Efendi'nin müridleri olan ihvânının genel isteği üzerine olmuştur. Osman Şems Efendi'den sonra halifesi Muhammed İzzî Efendi de vefat etmiş, onun ardından yalnızca bir veya iki yıl sonra halifesi Sadeddin Süheyl Efendi de vefat edince ihvanla ilgilenecek ve tarikatın ayin icrasını devam ettirecek kimse kalmamıştır. Bunun üzerine Bekir Sıdkî Efendi İstanbul'a dönmeye mecbur kalmıştır.

a. Aydınöglu Tekkesine Tâyni ve Tekke Şeyhliği

Aydınöglu Tekkesinde tekkenişin olarak görev yapan şeyhlerden Şeyh Esrâr Efendinin oğlu Şeyh Muhammed Fehmi Efendi Hayâlî'nin görevden alınmasından sonra Şeyh Osman Şemsî Üsküdârî'nin (ö.1311/1893) halifesi Şeyh Muhammed Bedreddin İzzî Efendi'nin (ö.1339/1920) postnişin olması ile tekke şeyhliği Kâdirî tarikatının Üveysiyye-Enveriyye koluna intikal etmiştir. İzzî Efendi'nin vefâtından sonra Osman Şems Efendi'nin yanında sülûkunu tamamlamasına rağmen irşâd iznini İzzî Efendi'den alan Şeyhülislâm Turşucuzâde torunu olan Şeyh Sâdeddin Süheyl Efendi (ö.1341/1922) postnişin olmuştur.

Süheyl Efendi'nin vefatından sonra, Aydınöglu Tekkesi şeyhliğine, yine Osman Şems Efendi'nin halîfelerinden olan Bekir Sıdkî Necmeddin Efendi davet edilmiştir. Osman Şems Efendi'nin vefatından sonra memleketi Isparta'ya dönen Bekir Efendi, ihvânın umûmî arzusu üzerine 1343/1924 yılında İstanbul'a gelip meşîhat vekâletini kabul etmiş, tekke ve zâviyelerin kapandığı 30 Kasım 1925 tarihine kadar âyin icrasına riayet etmiştir.⁵³ Bekir Sıdkî Efendi'nin tekke şeyhliği ile ilgili bundan daha fazla bir bilgiye sahip değiliz. Ancak onun da Aydınöglu Tekkesi hakkında bilgi verdiğimiz bölümde dipnot olarak naklettiğimiz, kendisinden önceki postnişinlerden

52 Esendir, *Mülâkât*.

53 Bk. Zâkir Şükrü, *Mecmûa-i Tekâyâ*, vr. 8/a; Kahyaoğlu, "Aydınöglu Dergâhı ve Mescidi", *İstanbul Ansiklopedisi*, c. III, ss. 1522-1524; Kürkçüoğlu, *Osman Şems Efendi Dîvân'ından Seçmeler – Önsöz*, s. 23; Tanman, "Aydınöglu Tekkesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c. I, s. 483.

Osman şems Efendi'nin halifesi Muhammed İzzî Efendi'nin dönemindeki ayin örneğinin benzeri ayinler icra etmiş olduğunu düşünüyöruz.

b. Haseki Kişihatun Camii İmam-Hatipliği

Tekke ve zâviyelerin kapatılmasından sonra irşâd faaliyetlerinde oldukça zor günler geçiren şeyh Bekir Sıdkı Efendi, imamet görevinde bulunduğu camide talip olanlara özel sohbetler şeklinde irşada devam etmiştir. Tesbit edebildiğimiz iki halifesi de kendisiyle bu görevi esnasında Kişihatun Camii'nde tanışmış ve orada intisab etmişlerdir. şifâhî kaynaklardan dinlediğimize göre, caminin üst katında yatsı namazından sonra sohbet eden Bekir Efendi'nin, müridleriyle zikir halkası kurup kurmadığı hususunu tesbit edemedik. Isparta'ya geldiği zamanlarda evinde mevlid-i şerîf okuduğu nakledilen Bekir Efendi'nin Kişihatun Camii'nde de mevlid-i şerîf okuyor olduğunu tahmin ediyoruz. Müezzini olan halifesi Hafız Hüseyin Sezgin'in mûsikî ile yakından ilgisi ve ahbablarının mûsikîşinas hafız efendilerden oluştuğu düşünülürse bu topluluğun aynı zamanda mahrec-i hurûf üstadı olan Hafız şeyh Bekir Sıdkı Efendi'den de feyz aldıkları uzak bir ihtimal değildir.

Aynı zamanda yaz aylarını memleketi Isparta'da geçiren Bekir Efendi, memleketindeki güllükleriyle de ilgileniyor; gülyaağı çıkarıyor ve satıyordu. Seyahatlerini trenle yapan şeyh Bekir Efendi trende de mevkili yerde seyahat etmiyerek, 3. mevkide seyahati tercih ediyordu. Müridlerinin ilim ve kültür seviyesi oldukça yüksek olan Bekir Efendi'yi uğurlamaya oldukça kalabalık bir topluluk geliyordu. Giyim-kuşam ve davranışlarıyla da yüksek statülü oldukları belli olan bu kalabalığın 3. mevkide oluşturdukları kalabalık her seferinde insanların dikkatini çekiyordu. Bu yüzden takibata da uğrayan Bekir Efendi'yi takiple görevlendirilen sivil polisin de nihayetinde kendisine hayran olarak intisab ettiği ve müridlerinden olduğu nakledilmektedir.⁵⁴

c. Vefatı ve şahsiyeti

Tekkelerin kapanmasından sonra Haseki Hastahanesi karşısındaki Keçihatun (Kişihatun) Camii imamlığında bulunan Ispartalı saatçi ve gülyaağcı Hafız şeyh Bekir Necmeddin Sıdkı Ateşli Efendi, bu görevdeyken 4 Teşrînisânî 1942'de 76 yaşında vefât etti.⁵⁵

54 Esendir, *Mülâkât*.

55 Zâkir şükrü, *Mecmûa-i Tekâyâ*, vr. 8/a; Kahyaoğlu, "Aydinoğlu Dergâhı ve Mescidi", c. III, ss.

Bekir Sıdkî Efendî'yle görüşen Hüseyin Vassâf onun hakkında şunları söylemektedir:

“Osman Şems’i temsil edecek kâbiliyette, edîb, ârif, zarîf bir zâttır. Uzun saçlı, tatlı dilli, yeşil sarıklı olup sakalları uzuncadır. Osman Şems Efendî'ye müşâbihtir. Hâfızası kuvvetli olup, Azîz’in lâ yuad gazellerini bilâ tekellûf okuyuverir. (Zâde'llâhu feydahû)

Abdurrahîm-i Ünyevî hakkında, Osman Şems’in şu kıt’asını onlardan işittim:

Gavs-ı A'zam Bâzu'l-Eşheb mestek-i Veys-i sülûk
Râz-dân-ı asfiyâ, keşşâf-ı ilm-i Bâkirî
Zerre-i nâçizi iksîr-i nazarla Şems eder
Bâzu'l-Ebyad Hazret-i Abdurrahîm-i Kâdirî.”⁵⁶

V.Silsilesi

Tarikatler biri Hazret-i Ebû Bekr radiyallâhu anh'a, diğeri de Hazret-i Ali kerremallâhu vecheh'e nisbet edilen iki asıl silsile kabul etmişlerdir. Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem'in Hazret-i Ebû Bekr'e Lafza-i Celâli, Hazret-i Ali'ye de Kelime-i Tevhîdi telkîn ettiği belirtilir.⁵⁷ Böylece tarikatlerde, bu iki görüşten hareketle, Hazret-i Ebû Bekr'e ulaşan silsileler zikr-i hafîyi, Hazret-i Ali'ye ulaşan silsileler de zikr-i cehrîyi benimsemişlerdir.⁵⁸ İşte Kâdiriyye tarikatı da, Hazret-i Ali radiyallâhu anh'e ulaşan tarikatlardan biridir. Kâdiriyye'nin Enveriyye kolunun ilk halka halîfelerinden olan Bekir Sıdkî Efendî'nin silsilesi şu şekildedir⁵⁹:

1. Seyyidu'l-evvelîn ve'l-âhirîn Muhammed Mustafa sallallâhu aleyhi ve

1522-1524; Tanman, “Aydınoğlu Tekkesi”, c. I, s. 483.

56 Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, c. I, s. 199. Beytin anlamı şöyledir: “Abdulkâdir-i Geylânî diye anılan ve Alaca Şahin ünvanıyla tanınan, her zaman yardıma çağırılması âdet olan en büyük zâtn mesleğinde Üveysilik yoluna giren, ap arı kişilerden sırrı bilen, kapalı ilmi açığa vuran o Kâdirî tarikatından Ak Şahin Abdurrahim, değersiz bir zerreyi bakar bakmaz güneş (Şems) haline getirir.” Bâzu'l-Eşheb (Alaca Şahin), Abdulkâdir Geylânî'nin yaygın olarak bilinen ünvanıdır. Osman Şems Efendî, mürşidi Abdurrahim Ünyevî'ye Bâzu'l-Ebyad (Ap ak Şahin) demektedir. Osman Şems Efendî'nin kendisine de müridleri Bâzu'l-Enver (En nurlu Şahin) demişlerdir. Bk. Kürkçüoğlu, *Osman Şems Efendî Divân'ından Seçmeler – Önsöz*, s. 30.

57 Hazret-i Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem, Hazret-i Ömer ve Hazret-i Osman radiyallâhu anhumâ'ya da zikir telkîninde bulunmuştur. Vicdânî, Sâdik, *Tomâr-ı Turuk-i Aliyye, Melâmîlik, Şehzâdebaşı 1338-1340*, ss. 9-11.

58 Vicdânî, *a.g.e.*, ss. 10-11; Aynî, Mehmed Ali, *Tasavvuf Tarihi*, sad. Hüseyin Rahmi Yananlı, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1992, s. 241; Gölpinarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1983, s. 199; Aşkar, “Bir Türk Tarikatı Olarak Halvetiyye'nin Tarihî Gelişimi ve Halvetiyye Silsilesinin Tahlili,” *A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara 1999, c. XXXIX, ss. 553-554.

59 Tabîbzâde, Dervîş Muhammed Şükrü b. İsmâil, *Silsilenâme-i Aliyye-i Meşâyih-i Sûfiyye*, Üsküdar Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, no: 1908, vr. 4/a-4/b; Vicdânî, Ebû Rıdvân, M. Sâdik, *Tomâr-ı Turuk-i Aliyye, Kâdiriyye Silsilenâmesi*, Matbaa-i Âmire 1338-1340, s. 12.

sellem Efendimiz Hazretleri (10/632),

2. Ebu'l-Haseneyn İmâm Aliyyu'l-Murtedâ b. Ebî Tâlib kerremallâhu vechehû ve radiyallâhu anh (ö.29/661),
  3. Ebû Saîd Hasan b. Yesâr el-Basrî radiyallâhu anh (ö.110/728),
  4. Şeyh Habîb el-Acemî kaddesallâhu sırrahû (ö.130/748),
  5. Şeyh Dâvûd et-Tâî kaddesallâhu sırrahû (ö.165/782).
- Buraya kadar bir başka kol da şu şekilde gelmektedir:
1. Seyyidu'l-evvelîn ve'l-âhirîn Muhammed Mustafa sallallâhu aleyhi ve sellem Efendimiz Hazretleri (10/632),
  2. Ebu'l-Haseneyn İmâm Aliyyu'l-Murtezâ b. Ebî Tâlib kerremallâhu vechehû ve radiyallâhu anh (ö.29/661),
  3. Ebû Abdillah İmâm Hüseyin radiyallâhu anh (ö.49/670),
  4. Ebû Muhammed İmâm Zeyne'l-âbidîn Ali radiyallâhu anh (ö.95/713),
  5. Ebû Câfer İmâm Muhammed Bâkır radiyallâhu anh (ö.114/733),
  6. Ebû Abdillah İmâm Câfer es-Sâdık radiyallâhu anh (ö.148/765),
  7. Ebu'l-Hasen İmâm Musâ el-Kâzım radiyallâhu anh (ö.183/799)
  8. Ebu'l-Hasen İmâm Ali er-Rızâ radiyallâhu anh (ö.203/818).

Buradan sonra Ma'rûf-ı Kerhî'den itibaren iki kol birleşerek devam etmektedir:

9. (6).eş-Şeyhu'l-Efham Ebû Mahfûz Ma'rûf Ali el-Kerhî kaddesallâhu sırrahû (ö.200/815),⁶⁰
10. (7).Şeyh Ebu'l-Hasen Seriyyu's-Sakatî (Seriyyu's-Sakatî) kaddesallâhu sırrahû (ö.253/867),
11. (8).Seyyidu't-Tâife Hazret-i Cüneyd-i Bağdâdî kaddesallâhu sırrahû (ö.297/910). Seyyidu't-tâifeteyn diye tanınan Cüneyd-i Bağdâdî'ye kadar olan silsile, Halvetiyye, Mevleviyye, Bayrâmiyye, Sühreverdiyye, Desûkiyye gibi, silsilesi Hazret-i Ali'ye ulaşan pek çok tarikatta aynıdır.
12. (9).Şeyh Ebû Bekr Dulef b. Câfer (Cahder) Şiblî kaddesallâhu sırrahû (ö.334/945), Şeyh Şiblî'nin halîfelerinden de çeşitli kollar ayrılmaktadır. Şeyh Ebu'l-Fadl Abdulvâhid et-Temîmî'den Kâdiriyye silsilesi, Ebû Ömer Muhammed-i Zeccâc'dan Mevleviyye silsilesi, Şeyh Ali el-A'cemî'den Rifâiyye silsilesi,⁶¹ Şeyh Abdurrahman el-Medenî'den

60 İlk rakamlar naklettiğimiz ehl-i beyt yoluyla gelen silsileye göre verilen numaralandırmadır. Parantez içindeki rakamlar ise, bu silsileden önce naklettiğimiz silsileye göre olan sıralamadır.

61 Tabîbzâde, *Silsilenâme*, vr. 7/a; Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, c. I, s. 50. Vassâf'ın Kâdiriyye silsilesinin kendisinden devam ettiğini yazdığı isim eserinde Şeyh Ebu'l-Fadl Abdullah el-Yemenî olarak geçiyorsa da, bu zatın ismi sehven yanlış yazılmış olmalıdır. Biz Tabîbzâde'nin silsilenâmesinde de geçen Ebu'l-Fadl Abdulvâhid b. Abdilazîz et-

Şâzeliyye silsilesi⁶² ortaya çıkmıştır.

13. (10).Şeyh İzzeddin Abdulazîz b. Hâris et-Temîmî (ö.371/983)⁶³
14. (11).Şeyh Ebu'l-Fadl Abdolvâhid b. Abdilazîz et-Temîmî (ö.425/1033)
15. (12).Şeyh Ebu'l-Ferec Yûsuf et-Tarsûsî kaddesallâhu sırrahû (ö.447/1055),
16. (13).Şeyh Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Yûsuf el-Kureşî el-Hakkârî kaddesallâhu sırrahû (ö.486/1093),
17. (14).Kâdi'l-Kudât Ebû Saîd el-Mubârek b. Ali el-Mahzûmî el-Bağdâdî kaddesallâhu sırrahû (ö.513/1119),
18. 18(15).Pîr-i Tarîkat Muhyî's-Sünneti ve'd-Dîn, Ğavsu Rabbi'l-Âlemîn Ebû Muhammed Muhyiddîn Abdulkâdir el-Geylânî el-Hasenî el-Hüseynî kuddise sırruhu'l-âfî (ö.561/1166),
19. (16).Şeyh Seyyid Abdulvahhâb kuddise sırruh (ö.?),⁶⁴
20. (17).Şeyh Seyyid Gavs Muhammed kuddise sırruh (ö.),
21. (18).Şeyh Şâh Muhyiddîn kuddise sırruh (ö.),
22. (19).Şeyh Seyyid Hasan kuddise sırruh (ö.),
23. (20).Şeyh Seyyid Sâlih kuddise sırruh (ö.),
24. (21).Şeyh Seyyid Bâkır kuddise sırruh (ö.),
25. (22).Şeyh Mûsâ kuddise sırruh (ö.),
26. (23).Şeyh Muhammed kuddise sırruh (ö.),
27. (24).Şeyh Tâhir kuddise sırruh (ö.),
28. (25).Şeyh Hüseyin kuddise sırruh (ö.),
29. (26).Şeyh Ahmed kuddise sırruh (ö.),
30. (27).Şeyh Muhammed kuddise sırruh (ö.),
31. (28).Şeyh Yahyâ kuddise sırruh (ö.),
32. (29).Şeyh Zâhid kuddise sırruh (ö.),
33. (30).Şeyh Bekâeddîn kuddise sırruh (ö.),
34. (31).Şeyh Muhyiddîn kuddise sırruh (ö.),
35. (32).Şeyh Abdulvahhâb kuddise sırruh (ö.),

Temîmî'nin hatâen bu şekilde yazılmış olabileceğini düşünüyoruz. Kaldı ki, bu zâtın bizzat Şeyh Şiblî'nin halîfesi mi, yoksa Şeyh Şiblî'nin halîfesi olan babası Şeyh İzzeddin Abdulazîz b. Hâris et-Temîmî'nin mi halîfesi olduğu hakkında Dilaver Gürer eserinde tartışmıştır. Bkz. Gürer, Dilâver, *Abdulkâdir Geylânî*, İstanbul 2003, s. 66.

62 Tabîbzâde, *agy*, vr. 2/b ve 27/b.

63 Gürer, *Abdulkâdir Geylânî*, s. 66.

64 Buradan itibaren Şeyh el-Hâc Hasan-ı Şîrvânî'ye kadar kol Kâdiriyye'nin Müştâkiyye koluyla aynı olduğu ve başka hiçbir kaynaktan rastlanmadığı için, Vassâf'ın *Sefîne-i Evlîyâ'*sından iktibâs edilmiştir. Araştırmamız sırasında ulaşabildiğimiz kaynakların hiçbirinde rastlanmamış olduğundan silsilenin sıhhati, zevâtın isimlerinin doğruluğu, nisbetlerinin neler olduğu ve vefat tarihleriyle ilgili bilgilere de mâlesef ulaşamamıştır.

36. (33).Şeyh Hâmid kuddise sırruh (ö.?),
37. (34).Şeyh Hasan kuddise sırruh (ö.?),
38. (35).Şeyh Ali kuddise sırruh (ö.?),
39. (36).Şeyh Abdurrahmân el-Mevsılî kuddise sırruh (ö.?),
40. (37).Şeyh Seyyid el-Hâc Ahmed-i Şerîf kuddise sırruh (ö.?),
41. (38).Şeyh Abdulvahhâb-ı Suûdî kuddise sırruh (ö.?),
42. (39).Şeyh Abdulcelîl-i Bitlîsî kuddise sırruh (ö.1160/1747),
43. (40).Şeyh el-Hâc Hasan-ı Şîrvânî kuddise sırruh (ö.1202/1788),⁶⁵
44. (41).Şeyh Abdurrahîm Üveysî Ünyevî kuddise sırruh (ö.1272/1856),
45. (42).Şeyh Osman Nûreddîn Şems Enverî Üveysî Üsküdârî kuddise sırruh (ö.1311/1893).

Bekir Sıdkî Efendî'nin şeyhi olan bu zâttan itibâren Kâdiriyye'nin Enveriyye kolu devam edecektir.

46. (43).Şeyh Bekir Necmeddîn Sıdkî İspartavî kuddise sırruh (ö.1942).⁶⁶

VI. Halîfeleri

Tesbit edebildiğimiz iki halifesi de kendisiyle Kişihatun Camii'ndeki imamet görevi esnasında tanışmış ve orada intisab etmişlerdir. Mümtaz müridlerinin içinden halifesi olduğunu tesbit ettiğimiz ikisinden Ord. Prof. Dr. Ali Fuad Başgil, aynı zamanda cumhurbaşkanlığı adayı olmuş, ülkemizin yetiştirdiği değerli ilim adamlarından biridir. Diğeri ise, kendisinden sonra yerine bıraktığı hayru'l-halef olan evladı Bestekâr Hafız Bekir Sıdkî Sezgin'i yetiştiren ve kendisi de mûsikîşinas olan Hafız Hüseyin Sezgin'dir.

1. Prof. Dr. Ali Fuad Başgil

Bekir Sıdkî Efendî'nin en önde gelen halîfelerinden Ali Fuad Başgil, 1893 yılında Samsun'un Çarşamba ilçesinde doğmuştur. Kendisi, Çarşamba ilçesinin, Sarıcalı Mahallesinde Bölükbaşıoğulları'ndan Hafız İbrahim Efendî'nin torunu olup, Mehmet Şükrü Efendî'nin oğludur. Annesi Fatma Hanım'dır. İlk öğrenimini Çarşamba'da, Orta öğreniminin bir kısmını İstanbul'da yapmış, tahsilini yarım bırakarak, 21 yaşında, (1914 yılında)

65 Osman Şems Efendi, Bekir Efendî'ye verdiği icâzetnâmede Şeyh el-Hâc Hasan Şîrvânî'ye kadar, yani şeyhinin şeyhine kadar yazdıktan sonra "ve kezâ ve kezâ ve kezâ" diyerek arada gelmiş olan zevâtı atlayarak Pîr-i Tarikat Abdulkâdir Geylânî'yi zikretmiştir. Biz de Şeyh Hasan Şîrvânî'ye kadar olan zevâtı Müştâkiyye silsilesinden tamamladık. Geri kalan zevâtı İcâzetnâme'den naklettik. Bkz. Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, c. I, ss. 155-156.

66 *İcâzetnâme, Kâdiriyye-i Üveysiyye*.

yedek subay olarak askerlik görevine başlamış, dört yıl Kafkas cephesinde savaşmıştır. Terhis edildikten sonra tekrar İstanbul'a dönmüştür. Askerlik dönüşünde, yarım kalan eğitimini tamamlamak veya ticaret hayatına atılmak konusunda kararsız kalmıştır. İlmine ve kemaline güvendiği kişilerle istişareleri sonucunda, tahsil hayatına devam kararı vermiştir. Başgil yarım kalan tahsilini tamamlamak üzere 1921 tarihinde Paris'e giderek, yarım kalan orta tahsilini Buffone Lisesinde tamamlamış, yüksek öğrenimine Grenoble Hukuk Fakültesi'nde devam etmiştir. Paris Hukuk Fakültesi'ni, Boğazlar meselesi hakkındaki doktorasıyla, başarıyla tamamlamıştır. Paris Edebiyat Fakültesi'nin Felsefe Bölümün'den ve Paris Siyasi İlimler Mektebi'nden diploma almış, Lahey Devletler Hukuku Akademisi'nin kurlarına devam ederek diploma almıştır. Başgil, böylece üç fakülte ve bir yüksek okuldan diploma sahibi, Hukuk Doktoru olarak, 1929'da yurda dönmüştür.

Başgil, Türkiye'ye döndüğünde, Maarif Vekaleti Yüksek Tedrisat Umum Müdür Muavinliği görevinde bulunmuştur. 1930 yılında, Ankara Hukuk Fakültesi doçentlik sınavını kazanarak doçent olmuştur. Bir yıl sonra aynı fakültenin Roma Hukuku Profesörlüğü'ne getirilerek, 1933 yılının sonuna kadar Roma Hukuk dersleri okutmuştur. Başgil, üniversitedeki bu görevinin yanında, Gazi Terbiye Enstitüsü'nde de Medeniyet Tarihi dersleri vermiştir. 1933-1934 yılında, İstanbul Üniversitesi'nin yeniden yapılandırılması sırasında, bu üniversitenin Hukuk Fakültesi'nde, Teşkilât-ı Esâsiye Hukuku Profesörlüğü'ne tayin edilmiş, 1936 yılında, İstanbul Yüksek Ticaret ve İktisat Mektebi Müdürlüğü'ne geçmiştir. Gerek bu okulda ve gerekse Hukuk Fakültesi'nde İş Hukuku dersini vermiştir. 1932-1942 yılları arasında, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı olarak görev yaparken 1939'da Ordinaryüs Profesör unvanını almıştır. İstanbul Üniversitesi'ndeki dekanlık görevinden sonra, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve Mülkiye Mektebi'ne, Teşkilatı Esasiye hukuku Profesörlüğü ile Mülkiye Mektebine aynı zamanda Müdür olarak göreve başlamıştır. 1943 yılında Mülkiye Mektebi Müdürlüğü'nden istifa ederek, tekrar İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Esasiye Hukuku Profesörlüğü'ne geri dönmüş, 1947 yılında Hür Fikirleri Yayma Cemiyetini kurmuştur. 27 Mayıs 1960 İhtilali'nde Millî Birlik Komitesi tarafından 147 öğretim üyesiyle beraber üniversiteden uzaklaştırılmış, daha sonra bu öğretim üyelerine özel bir kanunla üniversiteye dönme hakkı doğmasına rağmen o dönmeyerek 10 Nisan 1961'de emekliye ayrılmıştır. Emekli olduktan sonra politikaya atılan Ali Fuad Başgil 15 Ekim 1961'de Samsun'dan bağımsız aday olarak senatör

seçilmiştir. Bu devrede cumhurbaşkanlığına adaylığını koyduysa da 27 Mayıs'ı savunan çevrelerin tepki ve baskıları sonucu adaylıktan ve senatörlükten istifa etmiştir.

Son devrin yetiştirdiği en önemli ilim ve fikir adamlarından biri olan Ali Fuad Başgil, 1962 yılında İsviçre'de Cenevre Üniversitesi'nde Türk Tarihi ve Dili Kürsüsü'nde görev yapmış, 1965 seçimlerinde milletvekili seçilerek tekrar parlamentoya girmiştir. Parlamentoda Anayasa Komisyonu başkanlığı yapan Başgil 17 Nisan 1967 yılında, saat 01.15'te eşi Fatma Nüveyde Hanımefendi ile birlikte oturduğu Feneryolu Eflatun Sokaktaki evinde vefat etmiştir. 18 Nisan 1967 günü öğle namazına müteakip, Kadıköy Osmanağa Camii'nde kılınan cenaze namazından sonra, Karacaahmet mezarlığına defnedilmiştir.⁶⁷

Ali Fuad Başgil'in yetişmesinde, fikirlerinin olgunlaşmasında, yaşadığı dönemin olayları ile birlikte; fikirlerine değer verdiği ve feyz aldığı kişilerin önemi çok büyüktür. Bunların başında şeyhi ve mürşidi olan Şeyh Bekir Sıdkı Efendi gelmektedir. Belki yaşadığı zamanın şartları nedeniyle çok dar bir çevrede bilinen bu özelliğinin yanı sıra Ali Fuad Başgil'in tasavvuf ve tarikatle olan ilgisinin daha çocukluk dönemlerine dayandığı anlatılmaktadır. Bekir Sıdkı Efendi'nin halifesi olan Ali Fuad Başgil'in Bekir Efendi'yle tanışması ve intisabı, Bekir Efendi'nin Osman Şems Efendi'ye intisabına benzemektedir. Bekir Sıdkı Efendi'nin Haseki Hastanesi karşısındaki Kişihatun Camii'ndeki imametliği zamanında olduğu nakledilen olaydan, Ali Fuad Başgil'in Bekir Efendi'yle karşılaşmasının tekke ve zaviyelerin kapatıldığı tarihten sonra kendisinin Türkiye'ye döndüğu ve hatta İstanbul'da bulunduğu dönemde olduğu kuvvetli bir ihtimaldir. Bu durumda anlatılan karşılaşma, Ali Fuad Başgil'in, 1933-1934 yılında İstanbul Üniversitesi'nin yeniden yapılandırılması sırasında, bu üniversitenin Hukuk Fakültesi'nde, Teşkılât-ı Esâsiye Hukuku Profesörlüğü'ne tayin edilerek Ankara'dan İstanbul'a geldiği zamandan sonra olmuş olmalıdır.

Olayın bizzat içinde yaşayan, o zaman Kişihatun Camii'nde Şeyh Bekir Sıdkı Efendi'nin müezzinliğini yapan, hem müridi, hem hemşehrisi, hem ortağı olan Ispartalı Bakkalzâde Ahmed Efendi'den naklen torunu Bekir Sıdkı Büyükaşıcı'nın anlattığına göre bir gün yatsı namazından sonra cemaat dağılmış ve camide yalnızca Şeyh Bekir Efendi'nin müridleri

67 Özçelik, A. Selçuk, "Başgil, Ali Fuat," Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1992, c. 5, ss. 128-129.

kalmıştır. Bekir Efendi caminin üst katına çıktıktan sonra camide kalan müridleri de teker teker üst kata çıkmaya başlamışlardır. Bu arada camiye yatsı namazı için gelen, ihvandandır olmayan cemaat ayrılmış olmasına rağmen, o güne kadar görmedikleri 30-35 yaşlarında bir genç hala camiden çıkmamış ve oturmaya devam etmektedir. Bu sırada genç, müezzin mahfilinde oturan Ahmed Efendi'ye yanaşarak cemaatin bir kısmının niçin üst kata çıktığını ve orada ne olduğunu öğrenmek ister. Ahmed Efendi, gence *"camimizin imamı olan hoca efendi yatsı namazından sonra üst katta bize sohbet eder, dinimizi öğretir, biz de onu dinleriz; eğer tanışmak ve sohbete katılmak istersen sen de katılabilirsin,"* diye genci sohbete davet eder. Genç adam daveti kabul eder ve birlikte üst kata çıkarlar.

Ali Fuad Başgil tasavvuf terbiyesiyle büyümüş bir gençtir. Dedesi ve babasının onu kendilerinde nasibi olmadığını söyleyerek memleketi olan Çarşamba'dan hem ilim tahsiline devam etmesi, hem de mürşidini bulması için gönderdiklerini Ali Fuad Başgil'den nakleden Ahmed Efendi, onun henüz memleketindeyken rüyasında kendisini irşad edecek zatı gördüğünü de anlatmıştır. Genç Ali Fuad, Ahmed Efendi'yle birlikte Kışihatun Camii'nin üst katına namaz esnasında dikkatli olarak bakamadığı ve tamamen göremediği imam efendinin sohbetini dinlemek için çıktığında tam karşısında gördüğü zatın memleketinden çıkmasına sebep olan rüyasında kendisine mürşidi olarak gösterilen zat olduğunu fark eder. Tam bu esnada Şeyh Bekir Sıdkı Efendi de, onu üst kata çıkararak huzuruna getiren müezzeni ve müridi Ahmed Efendi'ye tıpkı Osman Şems Efendi'yle karşılaştığında Şeyhinin kendisini oraya götürülen Paşa'ya söylediği cümleyle hitap ederek *"Ahmed Efendi, kavuşturdun aşığı mâşûkuna,"* der. Bunun üzerine Ali Fuad Başgil hemen Bekir Efendi'ye koşar ve ellerine sarılır; o gece orada intisab ederek Bekir Efendi'nin müridleri arasına katılır.

Sohbetten sonra Bekir Efendi, Ahmed Efendi'ye dönerek, *"meşrebi tarif et, âdâb ve erkânı anlat, derse başlasın,"* diyerek Ali Fuad Başgil'i ona havale eder. Ahmed Efendi tarikatın âdâb ve erkânını anlatır, dersini tarif eder ve Başgil o gün gider. İkinci gün Başgil, Ahmed Efendi'ye gelerek gördüğü zuhûrâtı anlatır; bunun üzerine Ahmed Efendi dersini yükseltir ve o yine gider. Üçüncü gün yine Ahmed Efendi'nin yanına gelen Başgil'in gördüğü zuhûrâtı anlatması üzerine tekrar dersini yükselten Ahmed Efendi, o gün gittikten sonra ertesi gün tekrar gelerek yine gördüğü zuhûrâtı anlatan Ali Fuad Başgil'i tutup doğruca şeyhinin yanına götürür. Bekir Efendi, Ahmed Efendi'ye dönerek *"tamam, senin vazifen buraya kadar, bundan sonra ben kendim ilgilenirim,"* deyince Ahmed Efendi hemen şeyhinin önüne

kapanır ve *“ben kırk yıldır senin müridinim, yanında amel ediyorum hiçbir şey olmadım, bu genç geldi, üç günde beni geçti,”* diyerek feryâd u figân etmeye başlar. Bunun üzerine Bekir Efendi, *“nasıl olmasın, tuvalete bile girse orda yine kalbinde ben varım, hep benimle beraber,”* diyerek cevap verir.

Ali Fuad Başgil’in cenazesıyla ilgili vasiyeti, onun manevî yönü hakkında önemli ipuçları vermektedir. Başgil’in vasiyeti, bu örnek insanın, yüzünü İslam Medeniyetinden başka bir yöne çevirmediğini ispatlamaktadır. Vasiyetinden birkaç madde şöyledir: 1-Tabutuma bir takım ağır kumaşlar üzerinde sırma işlemeli mukaddes kelimeler ve ayetler örtmeyiniz. Hakir bir bez parçası yeter. 2-Cenazeme top arabası gelecek olursa, onu vatan vazifesine iade ediniz. Çelenkleri kanalizasyon çukuruna atınız. 3-Olur da cambazhane kadrosu kılıklı şehir bandosu önümde gavur çığlıkları koparmaya kalkarsa, kendilerini başka kapıya diye kovunuz. 4-Namazıma duracak olanların dışında hiç kimse cenazemde yer almasın. 5-Uzaktan ve yakından sadece Fatıha ve Kur’an’a muhtaç olduğumu biliniz. 6-Müslümanlardan üzerimdeki haklarını helal etmelerini dileyiniz.⁶⁸

2. Hafız Hüseyin Sezgin

Bekir Sıdkı Efendi’nin imametlik yaptığı Kışihatun Camii’ndeki tayinle gelen resmi müezzini olan Hafız Hüseyin Sezgin Efendi, 1899 yılında İstanbul’da doğmuş ve eğitimini de orada yapmıştır. Şeyhinin ismini verdiği ve kendisinden sonra tarikatın devamı için müridlerin başına geçen oğlu büyük bestekârlardan Hafız Bekir Sıdkı Sezgin’in biyografisindeki bilgilerden başka kendisi hakkında fazlaca bir bilgiye ulaşamadığımız Hafız Hüseyin Efendi, Bekir Efendi’nin vefatına kadar Kışihatun Camii’nde müezzinliğini yapmıştır.

1950’lerde Isparta eşrafının İstanbul’dan hem kendilerine, hem evladlarına Kur’an’ı ve İslâmî bilgileri öğretmesi için davet ederek camilerinde imamet görevi verdikleri zatlarla birlikte gelerek Isparta Ulu Camii’nde imamet görevine başlamıştır. Bu görevinin yanı sıra Isparta’da hafız yetiştirmeye başlayan Hüseyin Efendi’nin ilk dönem yetiştirdiği hafızlardan pek azı bugün hayattadır. Daha sonra eşraftan biriyle anlaşmazlığa düşünce Isparta’dan ayrılmış ve Muğla-Fethiye taraflarına gitmiştir.

Birkaç yıl sonra halkın ve Isparta’daki müridlerin arzuları üzerine tekrar Isparta’ya gelerek Kur’an Kursu hocalığına tayin edilmiştir.

68 Yeni Sabah, 21.04.1967

Yetiştirdiği talebelerinin hemen hemen hiçbiri tarafından tasavvufî yönü bilinmeyen Hafız Hüseyin Efendi, Bekir Efendi'den kendisine yâdigar kalan müridleri irşadla meşgul olurken, çok emin gördüğü yeni müridleri de kabul etmiştir. 1969 yılında vefat eden Hafız Hüseyin Efendi, Isparta Halife Sultan Mezarlığında defnedilmiştir. Bugün mezartaşında Kadiriyye-i Enveriyye sikkesi işlenmiş haldedir ve etrafı demir şebeke ile çevrilmiştir. Kendisinden sonra şeyhlik görevi, yetişmiş yaşlı müridelerinden bir hanımın gördüğü rüya üzerine oğlu Hafız Bekir Sıdkı Sezgin tarafından devam ettirilmiştir.⁶⁹ 10 Eylül 1996 tarihinde vefat eden Bekir Sıdkı Sezgin'den sonra tarikatın devam edip etmediği tesbit edilememiştir.

Bekir Sıtkı Büyükaşıcı, bu bilgilerin devamında babasından naklen, Bekir Efendi'nin vefatından sonra Ali Fuad Başgil'in intisab için haber gönderdiğini, fakat o zaman Isparta'da mukîm olan Hafız Hüseyin Sezgin'in, nasiblerinin kendisinde olduğunu söyleyerek bu bölgedeki müridlerin intisabını istediğini; ilk defa o zaman şeyh olduğunu açıkça ilan ettiğini anlatmıştır.⁷⁰

Şeyh Bekir Sıdkî Efendi'nin torunlarından olan Hüseyin Esendir de, Hafız Hüseyin Sezgin'in ailesiyle kendi ailelerinin birbirlerine gidip geldiğini söylerken, "*Hüseyin Amca bana dedemle nasıl tanıştığını kendisi anlatmıştı,*" diyerek Hüseyin Efendi'nin Bekir Efendi'ye intisabını şöyle anlatmıştır:

Hafız Hüseyin Sezgin Efendi müftülük tarafından yapılan imtihanı yüksek dereceyle kazandıktan sonra müftü efendi kendisine, "evlâdım, sana istediğin camiye vereceğiz, hak ediyorsun. Ancak Haseki'de çok değerli hocası olan Kişihatun Camii var. Şayet istemiyorum dersin, nereyi istersen oraya tayin edeceğiz. Fakat git ve gör istersen," diyor. Bu sırada vakit öğleyi geçmiştir. Hafız Hüseyin Efendi yürüyerek Haseki'ye gidiyor ve camiye giriyor. İkinci ezanı bu esnada okunmuş ve sünnet kılınmıştır. O kimseyi tanımadığı gibi, kimse de onu tanımamaktadır. O da acele olarak sünneti kılıyor. Tam bu esnada mihrabda bulunan Bekir Efendi eliyle ona ikâmet için işaret ediyor ve ikâmeti Hafız Hüseyin Efendi yapıyor. Namazdan sonra Şeyh Bekir Efendi, Hüseyin Efendi'ye "çok uzun senelerdir seni bekliyordum," diyerek iltifatta bulunuyor. Bunu anlatan Hafız Hüseyin Sezgin'in, sözlerini "artık ayrılmak mümkün mü," diyerek tamamladığını

69 Büyükaşıcı, *Mülâkât*.

70 Büyükaşıcı, *Mülâkât*.

Sayın Esendir aktarmıştır.⁷¹

Telefonla grşebildiğimiz Hüseyin Esendir'in ağabeyi Bekir Sıdkı Esendir de, Hafız Hüseyin Efendi'nin şeyh Bekir Efendi'yle tanıştıktan sonra doğan (1 Temmuz 1936) oğluna Bekir Sıdkı adını koyduğunu ve k Bekir Sıdkı'nın henüz beş yaşındayken Kur'an-ı Kerm'i hatm etmesi anısına Kişihatun Camii'nde şeyh Bekir Efendi'nin kendisinin de katıldığı, vefatından bir sene önce (1941) icra edilen mersimin film kayıtlarının internette bulunduğunu söylemiştir. İzlediğimiz kısa filmde Bekir Sıdkı Efendi'nin son zamanlarıyla birlikte Enver tcı ve hırkasıyla çekilmiş bir fotoğrafı da görülebilir.

Hüseyin Esendir, şeyh Bekir Efendi'nin hanımı olan anneannesi Ftma Zehr Hanımın, henüz beş yaşındayken Hafız Bekir Sıdkı Sezgin'in kimseden habersiz kaçarak Kişihatun Camii'nin minaresine çıkıp ezan okuduğunu anlattığını söylemektedir.⁷² Osman şems Efendi'den başlayarak şiir ve edebiyatın yanı sıra msik ve bilhassa dn msik ile i içe olunan bu yolda Hafız şeyh Bekir Sıdkı Efendi'nin mahrec eğitiminden müezzini olan halifesi Hafız Hüseyin Sezgin ve onun oğlu Hafız Bekir Sıdkı Sezgin de faydalanmış olmalıdırlar. Bekir Sıdkı Sezgin'in ilk dn msik eğitimini, babası Hüseyin Efendi'nin yanı sıra, mevlid-i şerf okuduğunu da bildiğimiz şeyh Bekir Efendi'yi dinleyerek aldığını söylemek mümkündür. Tarkatın tasavvufi ritüellerini msik ve şiir sanatlarıyla birlikte kalblerde daha tesirli hale getiren veysiye-i Enveriye yolundan aileleri vasıtasiyla faydalanmış olanlarda bile, bugün zevk-i selim ve fem-i muhsin görülmektedir.

Bibliyografya

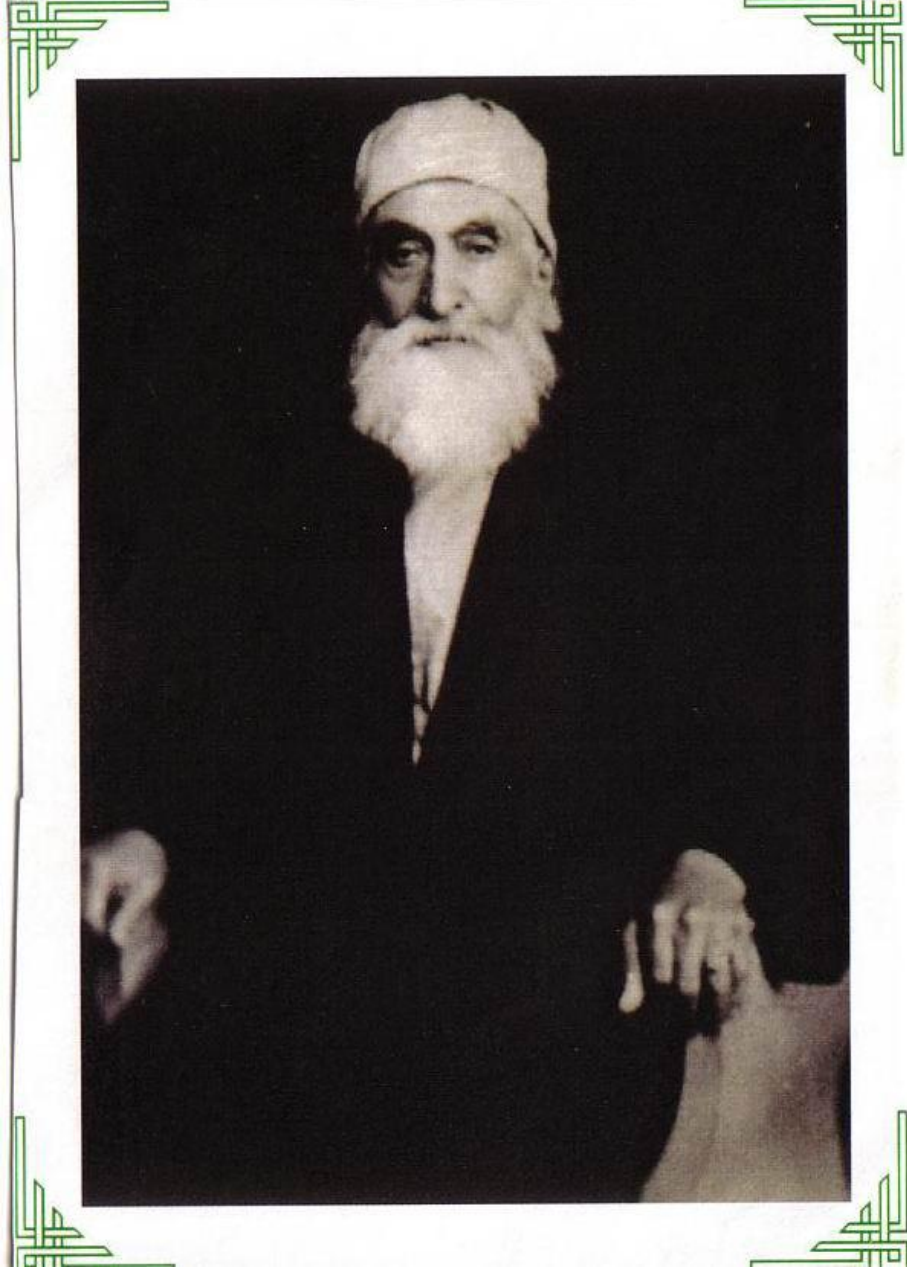
- Aşkar, "Bir Türk Tarikati Olarak Halvetiyye'nin Tarih Gelişimi ve Halvetiyye Silsilesinin Tahlili," A.. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Ankara 1999, c. XXXIX.
- Ayn, Mehmed Ali, *Tasavvuf Tarihi*, sad. Hüseyin Rahmi Yananlı, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1992.
- Ayvansary, Hfız Hüseyin, *Cmilerimiz Ansiklopedisi (Hadkatu'l-Cevmi')*, (haz. İhsan Erzi,) Tercüman Gazetesi Yayınları, İstanbul 1987.
- Bczde Süleyman Smi, *Kuruluşundan Bugüne Kadar Isparta Tarihi I-II*, sadeleştiren: Dr. Suat Seren, Serenler Yayını, İstanbul 1983.
- Bursa Ma'mlt ve Mahslat Sergisi, *şehdetnme*, 19 Ağustos 1322, şer'iyye Sicilleri, Isparta Sancağı Eytm Müdürü Bekir Sıdkı bin şeyh Muhammed, Dosya nr. 2794 içinde.
- Büyükaşıcı, Bekir Sıdkı, *Mlkt*, Isparta 2007.
- Devlet-i Aliyye-i Osmniye Tezkiresi, şer'iyye Sicilleri*, Isparta Sancağı Eytm Müdürü Bekir Sıdkı bin şeyh Muhammed, Dosya nr. 2794 içinde.
- Esendir, Hüseyin, *Mlkt*, Isparta 2007.

71 Esendir, *Mlkt*.

72 Esendir, *Mlkt*.

- Gölpınarlı, Abdülbaki, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1983.
- Gürer, Dilâver, *Abdulkâdir Geylânî*, İstanbul 2003.
- Hâs, İbrâhim, *Menâkıb-ı Ünsî Hasan Efendi Kuddise Sırruhu'l-Âlî*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi, Yazmalar, nr. 23.
- İcâzetnâme, Kâdiriyye-i Üveysiyye, eş-Şeyh es-Seyyid Osman Nüreddîn Şems el-Kâdirî el-Üveysî el-Üsküdarî tarafından verilen, Şer'iyye Sicilleri, Isparta Sancağı Eytâm Müdürü Bekir Sıdkî bin Şeyh Muhammed, Dosya nr. 2794 içinde;*
- İcâzetnâme, Şûrâ-yı Devletin Gayrı Devâirden Masâlih Şahsiyyeye Dâir Verilen Mazbatalara Mahsûs Varakadır, Mustafa Sâfi b. Mahmûd el-Pekîni tarafından verilen, Şer'iyye Sicilleri, Isparta Sancağı Eytâm Müdürü Bekir Sıdkî bin Şeyh Muhammed, Dosya nr. 2794 içinde;*
- Kahyaoglu, M. Baha, *"Aydmoglu Dergâhı ve Mescidi"*, İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul 1960.
- Kürkçüoğlu, Kemal Edib, *Osman Şems Efendi Divân'ından Seçmeler – Önsöz*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 1996.
- Me'mûrîn ve Ketebe ve Müstahdimînin Tescil Edilecek Terceme-i Hallerinin Tahririne Mahsûs Varakadır, Şer'iyye Sicilleri, Isparta Sancağı Eytâm Müdürü Bekir Sıdkî bin Şeyh Muhammed, Dosya nr. 2794 içinde.*
- Özçelik, A. Selçuk, *"Başgil, Ali Fuat," Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1992.
- Özdamar, Mustafa, *Dersaadet Dergâhları*, İstanbul 1994.
- Tabîbzâde, Dervîş Muhammed Şükrü b. İsmâil, *Silsilenâme-i Aliyye-i Meşâyih-ı Süfîyye*, Üsküdar Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, nr. 1908.
- Tanman, M. Baha, *"Aydmoglu Tekkesi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul 1993.
- Tâyyin Emri, Hamidâbâd Sancağı Mutasarrıflığı, Tahrîrât Kalemi, Sayı: 670, Şer'iyye Sicilleri, Isparta Sancağı Eytâm Müdürü Bekir Sıdkî bin Şeyh Muhammed, Dosya nr. 2794 içinde.*
- Vassâf, Hüseyin, *"Hasan Ünsî Hazretleri", Ceride-i Süfîyye*, c. III, Sayı: 98.
- Vassâf, Osmanzâde Hüseyin, *Sefîne-i Evliyâ*, haz. Prof. Dr. Mehmet Akkuş ve Prof. Dr. Ali Yılmaz, Kitabevi, İstanbul 2006.
- Vicdânî, Ebû Rıdvân, M. Sâdık, *Tomâr-ı Turuk-i Aliyye, Kâdiriyye Silsilenâmesi*, Matbaa-i Âmire 1338-1340.
- Vicdânî, Sâdık, *Tomâr-ı Turuk-i Aliyye, Melâmîlik*, Şehzâdebaşı 1338-1340.
- Yeni Sabah, 21.04.1967

şekil 1 şeyh Hafız Gülyaçcı Saatçi Bekir Necmeddîn Sıdkî Ateşli